

1285

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ
ՄԻՋԻՆ ԳԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

V—VII ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

9(3)
Մ-73

ԼՈՒՍՃՐԱՏ

1940

30 MAY 2011
2 SEP 2006

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՄՈՍ

9(3) *այ*
Ս-73

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ
ՄԻՋԻՆ ԳԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Վ—ՎԻ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԼՈՒՍՀՐԱՏ

ՅԵՐԵՎԱՆ

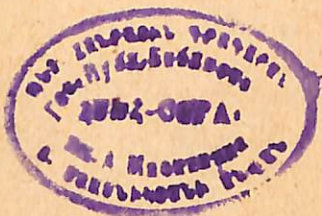
1940

01 JUL 2013

Գործարանի և խմբագրիչ՝ Խ. Մանույան
Տեխ. խմբ. և սրբագրիչ՝ Ար. Հովսեփյան

1285

Программы средней школы
История древнего мира
История средних веков
для V—VII классов

1486
40

Գլխավոր լիազոր՝ Բ—1017 Գառվեր № 816 Տիրած 2000

Պետերատի I տպարան Յերեան, Լենինի № 65

Հին Աշխարհի Պատմություն

ԲԱՅԱՏՐԱԳԻՐ

V ՅԵՎ, VI ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հին աշխարհի պատմության ծրագրի բովանդակության մեջ մտնում են նախնադարյան— համայնական կարգի պատմությունը, հին Արևելքի, Հունաստանի և Հռոմի պատմությունը: Այդ յերկրների պատմության կոնկրետ նյութի վրա սովորողները պետք է ուսումնասիրեն անտիկ հասարակության պատմությունը — «Մարդու կողմից մարդուն հասարակության առաջին ձևը, դասակարգերի—ստրկատերերի և ստրուկների բաժանվելու առաջին ձևը»¹⁾

Հին աշխարհի պատմության դասընթացի նպատակն է հին Արևելքի առանձին յերկրների — Յեդիպոսի, Միջագետքի, Հնդկաստանի և Չինաստանի պատմության, Հունաստանի և Հռոմի պատմության կոնկրետ նյութի վրա սովորողներին հանդեպնել Վ. Ի. Լենինի հետևյալ արտահայտության ըմբռնմանը. «Մարդկային բոլոր հասարակությունների զարգացումը հազարամյակների ընթացքում անխտիր բոլոր յերկրներում ցույց է տալիս մեկ այդ զարգացման ընդհանուր որինաչափությունը, կանոնավորությունն ու հաջորդականությունն այն ձևով, յոր սկզբում յեղել է առանց դասակարգերի հասարակություն — սկզբնական նահապետական, նախնադարյան հասարակություն, յորի մեջ ազնվականությունն է յեղել. այնուհետև՝ հասարակություն՝ հիմնված բորություն վրա, ստրկատիրական հասարակություն... Մտրկատերեր և ստրուկներ—ահա

1 Լենին. Պատմության մասին. Յերկերի վեցհատորյալի մեջ. հատոր 6-րդ, էջ 380

առաջին խոչոր բաժանումը՝ դասակարգելի: Առաջին Խումբը տիրել է վո՛չ միայն արտադրութեան բոլոր միջոցներին — հողին, գործիքներին, վորքան էլ սրանք ան ժամանակ պրիմիտիվ լինեցին, այլ նա տիրել է նաև մարդկանց: Այդ Խումբը կոչվում էր ստրկատերերի խումբ, իսկ նրանք, ովքեր աշխատում էին և աշխատանքը տալիս էին արիշներին, կոչվում էին ստրուկներ»¹⁾:

Ստրկատիրական կարգերի, վորպես արտադրական հարաբերութեւոյնների հիմնական տիպերից մեկի հիմնական դժեւը սպառիչ խորութեամբ մատնանշված են «Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկների) կուսակցութեան պատմութեայի համառոտ դասընթաց»-ի²⁾ մեջ:

«Ստրկատիրական կարգերում արտադրական հարաբերութեւոյնների հիմք հանդիսանում է ստրկատիրոջ սեփականութեւոյնն արտադրութեան միջոցների, ենչպես նաև արտադրութեան աշխատողի՝ ստրուկի նկատմամբ, վորին ստրկատերը կարող է վաճառել, գնել, սպանել, ինչպես անասունի: Այդպիսի արտադրական հարաբերութեւոյնները հիմնականում համապատասխանում են արտադրողական ուժերի դրութեանն այդ ժամանակաշրջանում: Քարե գործիքների փոխարեն մարդիկ այժմ իրենց արամադրութեան տակ ունեցին մետաղե գործիքներ, մաւրացիկային և պրիմիտիվ վորսորդական տնտեսութեան փոխարեն, վորը չգիտեր վո՛չ անասնապահութեւոյն, վո՛չ էլ հողագործութեւոյն, յերևան յեկան անասնապահութեւոյն, հողագործութեւոյն, արհեստներ, աշխատանքի բաժանում արտադրութեան այդ ճյուղերի միջև, յերևան յեկա՞վ առանձին անհատների ու հասարակութեւոյնների միջև պրոդուկտների փոխանակութեւոյն կատարելու հնարավորութեւոյն, հարատեւութեւոյնը փոքրաթիվ մարդկանց ձեռքում կուտակելու հնարավորութեւոյն, արտադրութեան միջոցների իրական կուտակումը փոքրամասնութեան ձեռքում, փոքրամասնութեան կողմից մեծամասնութեւոյն իրեն յենթարկելու և նրանց ստրուկներ դաժնելու հնարավորութեւոյն: Այստեղ արդեն չկա հասարակութեան բոլոր անդամները ընդհանուր և ազատ աշխատանք արտադրութեան պրոցեսում,

— այստեղ տերապետում է չախատող ստրկատերերի կողմից շահագործվող ստրուկների հարկազիր աշխատանքը: Ուստի և չկա արտադրութեան միջոցների, ինչպես նաև արտադրութեան պրոդուկտների ընդհանուր սեփականութեւոյն ևս: Նրան փոխարինում է մասնավոր սեփականութեւոյնը: Այստեղ ստրկատերն առաջին և հիմնական լիաթեք սեփականատերն է:

Հարուստներ և ջքավորներ, շահագործողներ և շահագործվողներ, լիիրավներ և իրավազուրկներ, դաժան դասակարգային պայքար նրանց միջև, — այս է ստրկատիրական կարգերի պատկերը»:

Ստրկատիրական կարգի բոլոր այս դժեւը պետք է աշակերտների կողմից յուրացվեն հին աշխարհի պատմութեան դասընթացի կոնկրետ նյութի վրա:

Հին աշխարհի պատմութեան դասընթացում սովորողների հետ ուսումնասիրելով հին Արևելքի յերկրներում և Հունաստանում տեղի ունեցած ստրուկների առանձին ապստամբութեւոյնները, ուսուցիչը պարտավոր է սովորողներին հանդեցնել ըմբռնելու, վոր այդ ապստամբութեւոյններից յորքանչոյրը յեղել է ստրուկների այն հեղափոխութեան առանձին ողակը, վորը յիկվիդացիայի յենթարկեց ստրկատերերին և վերացրեց շահագործման ստրկատիրական ձևը:

Հռոմի պատմութեան, ստրկատիրական հասարակութեան պատկարգային հակասութեւոյնների և Հռոմեյական պետութեան մեջ գլուղացիութեան հետ միասին ստրուկների կատարած ապստամբութեւոյնների նյութերի վրա ուսուցիչը պարտավոր է սովորողներին հանդեցնել ընկ: Ստալինի այն արտահայտութեան ընթրմանը, թե՛ «Ստրուկների հեղափոխութեւոյնը յիկվիդացիայի յենթարկեց ստրկատերերին և վերացրեց աշխատավորների շահագործման ստրկատիրական ձևը: Բայց դրանց տեղը նա դրեց ճորտատերերին և աշխատավորների շահագործման ճորտատիրական ձևը»¹⁾:

Ուսուցիչը միաժամանակ պարտավոր է պատմական կոնկրետ նյութի հիման վրա սովորողներին ցույց տալ նաև ստրկութեան դարդացման տարբեր աստիճանը հին Արևելքի յերկրներում և Հունաստանում:

1 Լենին. Պետութեան մասին. վեցհատորյակի 6-րդ հատոր էջ, 391
2 Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկների) կուսակցութեան պատմութեան համառոտ դասընթաց, գլուխ IV էջ 167—168:

1 Ստալին ձեռնարկ արտասանած հարվածային կարտակոսակների համամիութենական I-ին համագումարում: Հրատ. Պետհրատի, էջ 9:

Պատմութիւնն դասավանդելիս ուսուցիչը պետք է յեւնի նրանից, վոր հին Արեւելքի պատմութեան ծրագրի մեթոդորդիական հիմքը՝ մարքսիզմ-լենինիզմի հիմնադիրների ուսմունքի վրա հիմնվող այն տեսակետն է, վոր հին Արեւելքի դասակարգային հասարակութիւնը ծագել է գոյութիւնն է ունեցել վորպէս ստրկատիրական հասարակութիւն՝ իր ամենավաղ, իսկ հետեւապէս և պրիմիտիւ վայն ձևով, վորը յենթադրում է համայնական հարաբերութիւնների մեծ կայունութիւն, դյուղացի համայնականների առկայութիւնն և պարտային ստրկութեան լայն ծավալում: Այս դրույթը պետք է դրվի հին Արեւելքի յերկրների պատմութեան պատմական կոնկրետ նյութի հիմքում, վորը շարադրվում է ուսուցչի կողմից դասերի ժամանակ: Այս տեսանկյունով ուսուցիչը պետք է յերևան հանի ստրկութեան աղբյուրները և տա հին Արեւելքի ստրուկների աշխատանքի շահագործման, դյուղացի համայնականների դրութեան, հասարակութեան սոցիալ-տնտեսական կարգի, դասակարգային պայքարի և կուլտուրայի կոնկրետ նկարագրութիւնը:

Հունաստանի և Հռոմի պատմութիւնը սովորողներին շարադրելիս, ուսուցիչը պարտավոր է յեւնել նրանից, վոր Հունաստանի և Հռոմի պատմութեան ծրագրի մեթոդորդիական հիմքը հանդիսանում է մարքսիզմ-լենինիզմի հիմնադիրների ուսմունքն անտիկ ստրկութեան մասին՝ վորպէս սոցիալ-տնտեսական Փորձացիայի վորն է տարբերութիւնն արեւելյան ստրկութիւնից, բնորոշվում է հետևյալ մոմենտներով. ստրկութիւնը վորպէս շահագործման յեղանակ առաջատար դեր է իրողում եկոնոմիկայում, վորպէս ստրուկներ ծառայում են առաջելապէս այլացեղները, անտիկ սեփականութիւնը տոհմականից վերջնականապէս վերածվում է համայնա-պետական, իսկ հետո ստրկատերերի անհատական սեփականութեան: Մեթոդորդիական այս սկզբունքի հիման վրա ուսուցիչը պետք է դասերի ժամանակ սովորողներին ցույց տա անտիկ ստրկութեան աղբյուրները, և տա Հունաստանի և Հռոմի անտիկ հասարակութիւնների ստրուկների աշխատանքի շահագործման, սոցիալ-տնտեսական կարգի, դասակարգային պայքարի և կուլտուրայի կոնկրետ նկարագրութիւնը:

Հին աշխարհի ուսումնասիրման միջոցով անհրաժեշտ է վոչ միայն պարզարանել ստրկատիրական հասարակութիւնների դար-

դացման ամբողջ որինաչափութիւնը և առաջադիմականութիւնը՝ համեմատած համայնա-նախնադարյան կարգի հետ, այլ և հն. դարյան այն ամբողջ կուլտուրական ժառանգութիւնը (գիտութիւն, դրականութիւն, արվեստ, փիլիսոփայութիւն), վորը մտել է կուլտուրայի և դիտելիքների համամարդկային դասձարանը: Դասավանդման ընթացքում անհրաժեշտ է աշակերտին հանդեցնել այն ըմբռնմանը, վոր մեր սոցիալիստական կուլտուրայում ևս շատ բան կա հին, հատկապէս հույների դիտութեան նվաճումներից, (Յիվլիդեսի յերկրաչափութիւնը, ճարտարապետական վոճեր, անտիկ թատրոն և այլն):

Ծրագիրը բաժանված է թեմաների. յարաբանչյուր թեմայի նյութը՝ յենթաթեմաների:

Յուրաքանչյուր յենթաթեմայում ցույց է արվում վոչ միայն ուսումնասիրման յենթակա վաւետական նյութը, այլև այն ուղղութիւնը, տեսանկյունը, վորով յենթաթեման պետք է շարադրվի սովորողներին: Այդ պետք է ողնի ուսուցչին պատմութեան դասերին իրականացնելու կոմունիստական դաստիարակութեան խնդիրները: Դասին նախապատրաստվելիս ուշադրութեամբ ուսումնասիրելով ծրագրի համապատասխան յենթաթեման, ուսուցիչը պետք է լավ կշռադատի դասի բովանդակութիւնը և ընթացքը վոչ միայն պատմական փաստերով այն հարեցնելու տեսակետից, այլև դասին ավանդվող նյութի կապակցութեամբ սովորողներին կոմունիստական դաստիարակութեան խնդիրների տեսակետից: Հին աշխարհի պատմութեան ծրագիրը կաղմված է դպրոցի ուսումնական պլանով պատմութեան դասավանդմանը հատկացված ժամերի վաստացի քանակութեան խիտ հաշվառման հիման վրա:

Վեցորչակում յերկրամայ պարապմունքների դեպքում, ուսուցիչը տարվա ընթացքում բնի 78 ժամ: Դրանցից յուրաքանչյուր դասարանում պատմութեան նոր նյութի ուսումնասիրման համար հատկացվում է 68 ժամ, կրկնութեանը՝ 10 ժամ: Կրկնութեան ժամերի միջ մտնում են տաւելերջի կրկնութեան ժամերը և ուսումնական տարվա ընթացքում անցած նոր նյութի կրկնութեան ժամերը: Անհրաժեշտ է, վորպէսզի ուսուցիչն անպայման անցկացնի կրկնութեան այդ դասերը և դրանք չզբաղեցնի նոր նյութի շարադրմամբ: Կրկնութեան յուրաքանչյուր դաս պետք է կառուցված լինի այնպէս, վորպէսզի ողնի սովոր-

բողներին հիշողութեան մեջ ամրացնելու վարդ թեմային վերաբերելու փաստական նյութը և հանդէսնի կրկնվող փաստական նյութի մարքսիստական ըմբռնմանը:

Հին աշխարհի պատմութեան դասընթացին հասկացված Ժամանակը (78 ժամ) հետեյալ կերպ է բաշխվում.

V ԴԱՍԱՐԱՆ.

- Ներածութիւն— 1 ժամ.
- Նախնադարյան մարդկանց կյանքը— 2 ժամ.
- Հին Արևելքը— 28 ժամ.
- Հին Հունաստանը— 37 ժամ.
- Կրկնութիւն— 10 ժամ.

VI ԴԱՍԱՐԱՆ.

(1-ին կիսամյակ)

- Հին Հռոմը— 36 ժամ.
- Կրկնութիւն— 3 ժամ.

ՄՐԱԳԻՐ

V Դասարան

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ— 1 ժամ.

Ինչ է պատմութիւնը: Պատմութեան աղբյուրները—նյութական հուշարձաններ, պեղումներ: Գրավոր հուշարձանները: Ժողովրդական բանավոր ստեղծագործութիւնը: Հասկացողութիւն ժամանակագրութեան մասին:

ՆԱԽՆԱԴԱՐՅԱՆ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԿՅԱՆՔԸ — 2 ժամ.

Հին քարե դարը և նախնադարյան հորդա: Անասնապահութեան և հողագործութեան յերևան գալը: Նոր քարե դար: Մայր-

իշխանութիւն և հայրիշխանութիւն: Բրոնզե դար: Անհալատարութեան յերևան գալը: Տոհմի քայքայվելը: Պետութեան կազմափոխվելը:

I-ին ԲԱԺԻՆ. Հին ԱՐԵՎԵԼԷ—28 ժամ

1. ՅԵԳԻՊՏՈՍ — 9 ժամ

Յեգիպտոսի բնութիւնը և բնակչութիւնը: Յեգիպտոսի աշխարհագրական դիրքը և բնութիւնը: Քարե դարը Յեգիպտոսում: Յեգիպտոսի հնագույն բնակչութիւնը և նրա զբաղմունքը: Հողագործութեան սկիզբը և նրա պրիմիտիվ բնույթը: Յեգիպտացիներին կյանքի համայնական բնույթը (նոմեր):

Յեգիպտական պետութեան կազմավորվելը: Հողագործութեան զարգացումը: Ջրաբաշխական կառուցումները և համայնքի անդամների ու ստրուկների աշխատանքի ոգտագործումը դրանց կառուցման համար: Յերկու թաղավորութիւնների կազմավորումը: Միասնական յեգիպտական պետութեան ծագումը և վտարման սխտեմի կենտրոնացումը:

Հին յեգիպտացիների կրոնը: Կենդանիների և բնութեան պաշտամունքը: Արեւի աստված Ռան: Ողիբիսի և Իդիզայի մասին ստապելը և նրա նշանակութիւնը: Յեգիպտացիների զբաղմունքների արտացոլումն իրանց կրոնական պատկերացումների մեջ: Յեգիպտական տահարները: Քրմերի քաղաքական ազդեցութիւնը: Անդրշխիմյան դատաստան: Մումիացում և թաղում:

Պետական կարգերը Յեգիպտոսում: Փարավոնը և նրա բրոնզադարձական իշխանութիւնը: Պետութեան կառավարումը: Պարուկները և դուրդացիները: Թաղավորական դամբարաններ, բուրգերը: Քեոպսեսի և Սֆինքսի բուրգերը: Ստրուկների և դուրդացիների աշխատանքի շահագործումը: Աշխատավոր բնակչութեան ատելութիւնը դեպի շահագործուցները:

Ստրուկների և գյուղացիների ապստամբութիւնը (մտաւաճառապետ 1750 թ. մ.թ.ա.): Հիստուները Յեգիպտոսում: Գյուղացիների և ստրուկների ծանր դրութիւնը: Լեյդենյան պապիրոս: Գյուղացիների և ստրուկների ապստամբութիւնը փարա-

վոնի, քրմերի և աստիճանավորների դեմ: Ապստամբների կազմից իշխանութիան գրավումը և հարուստների գույքի բաժանումը: Ստրկատերերի կողմից ապստամբութեան ճնշումը: Հիքսոսների արշավանքը:

Յեգիպտական նվաճումները: Հիքսոսների արտաքսումը: Նոր ավազանին և քրմերը: Գյուղացիներից և վարձկաններից կազմված նոր զորքը: Տուտմոս III-ի կողոպտչական արշավանքները, նոր յերկրների կողոպտում և ստրուկների զավթում: Փոփոխությունները պետութիան կառավարման մեջ: Առևտրի զարգացումը և ստարերկրյա ապրանքների յերևան գալը: Գյուղացիները գրութիան վատթարացումը: Ստրուկության ուժեղացումը:

Յեգիպտացիների պայքարը հեթիքների դեմ: Հեթիքների պետութիունը: Հեթիքների նվաճումները 14-րդ դարում մ.թ. ա. շ: Ռամզես II-ի պատերազմը հեթիքների դեմ Սիրիայի և Պաղեստինի համար: Ռամզես II-ի դաշնագիրը հեթիքների հետ: Լեգենդաները Ռամզես II-ի հաղթանակների մասին: «Մովսիսի ժողովուրդների» և Լիվիական ցեղերի հարձակումը Յեգիպտոսի վրա:

Յեգիպտոսի ինքնուրույնության վախճանը: Դասակարգային պայքարի սրվելը: Ստրուկների ապստամբութիունը — 1200 թ. մ.թ. ա.: Սայիսյան ժամանակաշրջանը և Յեգիպտոսի միավորումը Պսամմիտիքոս I-ի կողմից: Նեխո: Առաջին ճանապարհորդութիունը Աֆրիկայի շուրջը: Յեգիպտոսի անկումը գյուղացիների և արհեստավորների քայքայման հետևանքով: Յեգիպտոսի նվաճումը պարսիկների կողմից:

Յեգիպտական կուլտուրան: Յեգիպտական գիրը: Պապիրոս: Յեգիպտական հիերոգլիֆները և նրանց վերծանումը Ծամպոլիոնի կողմից: Յեգիպտական գրականութիունը: Յեգիպտական գիտութիունը. աստղաբաշխութիունը, որացույցը, բժշկութիունը: Յեգիպտական արվեստը: Յեգիպտական կուլտուրայի դասակարգային բնույթը և նշանակութիունը:

2. ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԳԵՏՔՈՒՄ — 7 ՅԱՄ

Հարավային Միջագետքի բնությունը և ջրաբաշխական կառուցումները: Միջագետքի աշխարհագրական դիրքը և բնությունը:

Յեգիպտոս և Տիգրիս գետերը և նրանց նշանակութիունը Միջագետքի վտոռգման համար: Հարավային Միջագետքի ջրաբաշխական կառուցումները և գյուղացիների ու ստրուկների աշխատանքի ոգտագործումը նրանց կառուցման համար: Շումերական քաղաքներ — պետութիւնները: Միջագետքի միավորումը Սարգոն I-ի կողմից և վտոռգման սխառեմի կենտրոնացումը:

Բաբելոնի քաղաքաշինությունը և Համմուրապի քաղաքի որենգները: Ստրուկների, գյուղացիների, բատրակների և քաղաքների բնակչության գրութիւնն ըստ Համմուրապի թաղափոքի որենգների: Մշտական զորքի կազմակերպումը և զինվորների գրութիւնը: Համմուրապի թաղափոքի որենգները ստրկատերերի չահերի պաշտպանութիւնի դերքում: Բաբելոնի գրավումը կասսիտների կողմից:

Ասորեստանի նվաճումները: Ասորեստանի աշխարհագրական դիրքը և բնական պայմանները: Ասորեստանի բնակչութիւնը և նրա գրավումը: Տիգրատ-Պալաստար III-ի (745—727 թ. թ. մ.թ. ա.) նվաճումները: Ասորեստանի բանակի կազմակերպումը և ասորեստանցիների ռազմական տեխնիկան: Նվաճված յերկրների ստրկացումը: Ուրարտու թագավորութիւնը:

Ասորական ռազմական տերութիւնը և նրա անկումը: Ասորական ռազմական տերութիւնի կազմավորվելը: Ազնվատոհմների և քրմերի արտոնութիւնները: Ստրուկների, գյուղացիների և արհեստավորների ծանր դրութիւնը: Հարկերի դանձումը նվաճված յերկրներից և նրանց ապստամբութիւնների դաժան ճնշումը: Աստուրբանիքալ թագավորի գրադարանը: Ասորեստանի նվաճումը խալդերի կողմից:

Նոր-Բաբելոնյան (յալդերի) քաղաքաշինությունը: Բաբելոնի քաղաքի ծաղիկումը Նարուգոպոսոսորի սրբը: Բաբելոնը վաղ պես հին Արևելքի առևտրական և կուլտուրական կենտրոն: Բաբելոնի «կախված ալդիները»: Բաբելոնի հարստութիւնն ու շքեղութիւնը աշխատավոր բնակչության աղքատութիւնի կողքին: Բաբելոնի նվաճումը պարսիկների կողմից:

Ասոր-Բաբելոնյան կուլտուրա: Բաբելոնյան սեպագիրը և նրա վերծանումը Ռաուլինսոնի կողմից: Կրոնն ու առասպելները

և Ասորա-Բարեղոնի սոցիալական կյանքի արտացոլումը նրանց մեջ: Պոեմ Իլիդամեչի մասին: Առասպել ջրհեղեղի մասին: Բարեղոնյան դիտություններ. աստղաբաշխություն սկիզբը, որացույցը կատարելագործումը, մաթեմատիկան, ճարտարագետությունը և քանդակագործությունը: Բարեղոնյան կուլտուրայի դասակարգային բնույթը և նրա նշանակությունը:

3. ՓՅՈՒՆԻԿԻԱ: ՀՐԵԱՍՏԱՆ: ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ — 4 ՃԱՄ.

Փյունիկիա: Փյունիկիայի աշխարհագրական դիրքը և բնակչության զբաղմունքը: Փյունիկյան քաղաք— պետությունները և նրանց սոցիալական կարգը: Փյունիկիայի առևտուրը, ծովային ճանապարհորդությունը և վաճառականների հարստացումը: Փյունիկիայի զաղութները: Փյունիկյան այբուբենը:

Իսրայելացոց և հրեական քագավորությունը: Պաղեստինի աշխարհագրական դիրքը և բնությունը: Հրեական ցեղերի Պաղեստին դալը— մոտ 1400 թ. մ.թ.ա.: Պայքարը փղշտացիների դեմ: Հրեական թագավորության կազմավորվելը և նրա քայքայումը: Ճնշված բնակչության դրությունը: Իսրայելացոց թագավորության նվաճումը ասորեստանցիների կողմից (VIII դ. մ.թ.ա.): Հրեաստանի նվաճումը Բարեղոնի կողմից (VI դ. մ.թ.ա.):

Պարսկաստան: Պարսկաստանի աշխարհագրական դիրքը և բնությունը: Բնակչության զբաղմունքը: Պարսիկների կրոնը: Հազատերերի և անասնապահների միջև տեղի ունեցած պայքարի արտացոլումը պարսիկների կրոնի մեջ: Պարսկական պետության կազմավորումը Կյուրոսի կողմից: Պարսկական պետության կազմավորումը Դարեհ թագավորի որդի: Պարսկաստանի բաժանումը սատրապությունների, ճանապարհաչինարարությունը, փոստի զարգացումը: Առևտրի զարգացումը: Պարսկական պետության հարստությունները: Նվաճված բնակչության ստոր-կացումը:

4. ՀԻՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ — 4 ՃԱՄ.

Հին Հնդկաստանը: Հնդկաստանի աշխարհագրական դիրքը և բնությունը: Հնդկաստանի հնագույն բնակչությունը — գրո-

վիդները — և նրանց կուլտուրան: Դրավիդների ստրկացումը նվաճողների — արիոսների կողմից: Պետությունների կազմավորվելը Ինդոսի հովտում (յերկրորդ հազարամյակ մ.թ.ա.): Բնակչության զբաղմունքները Ինդոսի հովտում: Հին հնդիկների կրոնը:

Բնահմանների պետությունը: Գանդեսի հովտի նվաճումը: Բրահմանների և կշատրինների պայքարը տիրապետության համար: Մանուի որենքները և կաստային կարգերի ամրացումը նրանց մեջ: Ստրկությունը հին Հնդկաստանում:

Բուդդայականություն: Առասպելներ Բուդդայի մասին ու նրա ուսմունքը: Բուդդայի կոչը բոլոր կաստաների հավասարեցման և դասակարգային պայքարից ՚րաժարվելու մասին: Բրահմանական կարգերի անկումը: Ալեքսանդր Մակեդոնացու նվաճումները Հնդկաստանում: Չանդրագուպայի ապստամբությունը հունական տիրապետության դեմ: Մագադիսայի թագավորության ծաղկումը Աշոկի որդի: Հնդկաստանի նվաճումն ուրիշ ժողովուրդների կողմից: Հնդկաստանի կուլտուրան. սանսկրիտական լեզու, ճարտարապետություն, մաթեմատիկա:

5. ՀԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆ — 4 ՃԱՄ.

Չինաստանի հնագույն պատմությունը: Չինաստանի աշխարհագրական դիրքը և բնությունը: Չրանցքներ անցկացնելը և դրա համար օտրուկների ու գյուղացիների աշխատանքի ոգտագործումը: Չինաստանի հնագույն բնակչությունը և նրա զբաղմունքները: Չինաստանի նյութական հուշարձանները յերկրի հնագույն կյանքի մասին: Չժոույի դարաշրջանը (1122—256 թ.թ. մ.թ.ա.): Թագավորի, իշխանների և բարձրաստիճանավորների խոշոր հողատիրությունը: Յինի դարաշրջանը (256—206 թ.թ. մ.թ.ա.): Յին-Շի-Սուսն-դին և նրա սեփորմները:

Չինական մեծ պարսպի կառուցումը:

Դյուդացիների և ստրուկների ծանր դրությունը:

«Կարմիր հոսիավորների» և «դեղին չալմաների» ապստամբությունը: Սանի դարաշրջանը (206 թ.մ.թ.ա.—220 թ.մ.թ.): Դյուդացիների և ստրուկների ծանր դրությունը Սանի դարաշրջանում: «Կարմիր հոնքավորների» ապստամբությունը (18—

23 Թ.Թ. մ.Թ.): «Դեղին չալմաների» ապստամբութիւնը (182 Թ.մ.Թ.): Խանի Դինաստիայի անկումը դուռնացիներէ ու ստրուկներէ ապստամբութիւններէ և ոտարեկրացիներէ ներխուժման հետեանքով:

Հին չինացիների կուլտուրան: Հին Չինաստանի կրօնը և նրա կախիվածութիւնը բնակչութեան գրադմունքներէ: Չինական հիերոգլիֆները: Չինական մեծ պարիսպը: Գիտութիւնները՝ մաթեմատիկա, աստղաբաշխութիւն, բժշկութիւն: Չինական կուլտուրայի նշանակութիւնը:

II ԲԱԺԻՆ. ՀԻՆ ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ—37 ԺԱՄ

1. ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ — 10 ԺԱՄ

Յերկիրը և բնակչութիւնը: Հին Հոնաստանի աշխարհագրական դիրքը: Ափերի դժադրութիւնը: Հյուսիսային, միջին և հարավային Հունաստան: Հունաստանի բնութիւնը: Հունաստանի բնակչութիւնը և նրա գրադմունքները:

Կրետե-Միքենյան կուլտուրան: Շլիմանի պեղումները Տրոյայում և Միքենայում: Եվանսի պեղումները Կրետե կղզում: Կնոսի պալատը (լաբյուրինթոս): Կրետե-Միքենյան կուլտուրան հունական կուլտուրայի հիմքն է:

Հունական կրօնը: Հունական վաղ կրօնը: Առասպելներ աշխարհի սկզբնավորութեան մասին: Ոլիմպիական աստվածները. Հեա, Հերա, Աթենաս, Աֆրոդիտա, Արտեմիս, Ապոլլոն, Գոսեյտն: Առասպել մարդկանց ծագման մասին: Առասպել Գրոմեթեսոսի մասին: Առասպել չորս դարերի մասին: Մարդկանց և կյանքի ծագման բացատրութեան մեջ գիտական գիտելիքներէ բացակայութիւնը հույների մոտ:

Առասպելներ հերոսների մասին: Առասպելներ Հերակլեսի մասին (նեմեյան առյուծի, լերնեյան հիդրայի սպանութիւնը, Հերակլեսի սյունները): Առասպելներ Անթետոսի, Թեզետոսի, Եդրպի մասին և արդոնավորողների մասին (Ալգոննավորողների արշավանքը: Արշավանքի նպատակը: Թենետոս թագավորը: Լոգացող ժայռերը: Վոսկյա դեղմն: Որֆեյ): Բնութիւնն իրեն յենթարկելու համար մարդկանց ողած յերկարատև պայքարի արտացոլումն առասպելների մեջ:

Հին հունական եպոսը: Հոմերոսը և նրա պոեմները: Տրոյական պատերազմը: Կովալինձորը: Տրոյական պատերազմի սիդրքը: Իլիականը. (Աքիլլեսի կռիվը Ագամեմնոնի դեմ: Պատրոկլեսի մահը: Աքիլլեսի հաշտվելը հույների հետ: Աքիլլեսի մենամարտութիւնը Հեկտորի հետ: Աքիլլեսի մահը: Փայսե ձին: Տրոյայի անկումը):

Վաղիսականը: Վոզիսեվսի ճանապարհորդութիւնը: Վոզիսեվսը Պոլիթեմոսի և քամիների աստված՝ Եոլոսի մոտ: Ծովահարները: Սցիլլան և Խարիբդան: Վոզիսեվսի մնալը թեակներէ մոտ: Վոզիսեվսի վերադարձը հայրենիք: Փեսացուների սպանութիւնը: Հին հույների ուղիղական և խաղաղ կյանքի արտացոլումն Հոմերոսի պոեմներում:

Գասակարգերի և պետութեան ծագումը հին Հունաստանում: Բնակչութեան գրադմունքները և տոհմական կարգերը Հոմերոսե դարաշրջանում: Մանալոր սեփականութեան և դասակարգերի յերևան դալը: Բասիլևսների հարստութիւնները: Պայքարը ժողովրդի և ասպանու միջև: Քաղաք — պետութիւնների (պոլիսների) ծագումը: Պոլիսի քաղաքական կառուցվածքը, վորպես ժողովրդական մասսաներին ճնշելու գործիք:

Հունական առևտուրը և գաղութացումը: Գաղութացման պատճառները: Հունական գաղութները (Խերսոնես, Պանտիկոպեյ, Եֆես, Միլետ, Տարնտ): Գաղութների բնակիչներէ գրադմունքները: Ստրկավաճառութեան դարձացումը: Փողի և դրամի յերևան դալը Հունաստանում:

Հունական վաղ կուլտուրան: Զինվորական կենցաղը. Արիստոկրատները և շարքային զինվորների սպառազինումը: Ոլիմպիական խաղերը և նրանց նշանակութիւնը: Ժամանակի հաշվումն ըստ ոլիմպիականների: Դրակուլները (պատգամախոսները) և նրանց նշանակութիւնը քրոնիկայի տնտեսական և քաղաքական ազդեցութեան համար:

2. ՍՊԱՐՏԱ.— 2 ԺԱՄ.

Սպարտայի հասարակական կարգերը: Սպարտայի աշխարհագրական դիրքը և բնութիւնը: Սպարտայի բնակչութիւնը. սպարտացիներ, պերիեկներ և հելոտներ: Հողը և հելոտները

պետական սեփականութիւն: Առաջել Լիկուրզոսի մասին: Սպարտայի քաղաքական կարգերը վորպես հելոտներին և պերի-
եկներին ճնշելու գործիք:

Սպարտացիաների կենցաղն ու դաստիարակութիւնը: Սպարտացիներին տերապետութիւնը և նրանց զինվորական կառու-
մակերպութիւնը: Հասարակական ճաշկերույթները: Հելոտներ-
ի կոտորածը սպարտացիներին կողմից: Սպարտական դաստիար-
ակութիւնը և նրա ռազմական բնույթը: Սպարտական գործի
կազմակերպումը: Մեսենիայի նվաճումը: Պելոպոնեսոսյան միութ-
իւնը վորպես արիստոկրատիայի պատվար դեմոսի դեմ:

3. ԱԹԵՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄԸ — 5 ԺԱՄ

Յեվպատրիզների տիրապետութիւնն Աթենքում: Հին Աթա-
կայի աշխարհագրական գիրքը և բնութիւնը: Աթենք քաղաքը: Տոհմային
կարգերի քայքայումը Աթենքում: Աթենքի հնագույն
պետական կառուցվածքը (արիստոներ, արեոպագոս, ժողովրդ-
դական համաժողով): Յեվպատրիզների տիրապետութիւնը դե-
մոսի վրա: Պարտային ստրկութիւնը և դյուղացիներին ծառա-
յադրելը: Դրակոնի որենքները: Յեվպատրիզների կամայական
նութիւնն արինականացումն այդ որենքներով:

Սոլոնի որենքները: Պարտային ծառայագրման վոչնչացումը:
Դուրքային ցենդի սահմանումը: Բնակչութիւնն բաժանումը 4
դասակարգի: Քաղաքացիների իրավունքներն ու պարտականու-
թիւնները: 400-ի խորհուրդը. Դեդուհութիւնը Սոլոնի ռեֆոր-
մից՝ նրա կիսակատարութիւնն հետևանքով:

Բռնապետութիւնն Աթենքում: Իշխանութիւնն գրավումը
Պիսիստրատեսի կողմից: Բռնապետութիւնը: Պիսիստրատեսի
գործունեութիւնը հոգուտ ունեւոր դյուղացիների շահերի և
ի վնաս տոհմային ավագանու շահերի: Հիպիասի և Հիպարչոսի
կառավարումը: Բռնակալութիւնն ճնշումը Աթենքում:

Ստրկատիրական դեմոկրատիայի հաստատումն Աթենքում:
Քայքայը դեմոսի և արիստոկրատիայի միջև: Դեմոկրատական
կուսակցութիւնն իշխանութիւնն գլուխ անցնելը՝ Կլիսթենեսի
գլխավորութիւնը: Կլիսթենեսի ռեֆորմները: Տոհմային կար-
գերի մնացորդների վոչնչացումը: Ոստրակիցի: Աթենքի ստրկա-
տիրական դեմոկրատիայի սկիզբը:

4. ՀՈՒՆԱ-ՊԱՐՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ՅԵՎ ԱԹԵՆՔԻ ԾԱՂԿՈՒՄԸ — 6 ԺԱՄ

Պատերազմի սկիզբը: Հունա-պարսկական պատերազմների
պատճառները: Փ. Ասիայի հույների ապստամբութիւնը: Մալ-
դոնիայի արշավանքը: Մարաթոնյան ճակատամարտը և հույ-
ների հաղթութիւնն պատճառները:

Թեմիստոկլեսը և Արիստիդեսը՝ վորպես դեմոկրատական և
արիստոկրատական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներ:
Նավատորմի ստեղծումը:

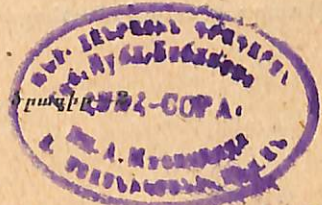
Քսերքսեսի արշավանքը: Կռիվը Թերմոպիլեսոսյան լեռնանց-
քի մոտ: Ճակատամարտը Մալամին կղզու մոտ: Ճակատամարտ-
ները Պլատեյի և Միկալայի մոտ: Պարիկների արտաքսումը և
փոքր-ասիական դադութիւնների աղտաաղբումը: Հույների հալ-
թութիւնների պատճառները:

Աթենական ծովային պետութիւնը: Պարսիկների դեմ մղ-
վող պատերազմի ընթացքում Աթենքի բարձրանալը: Աթենական
ծովային միութիւնն կազմակերպումը: Աթենական միութիւնն
վերածումը ծովային պետութիւն: Աթենքի գերիշխանութիւնը
ցամաքի և ծովի վրա:

Ստրկութիւնը հին Հունաստանում: Պատերազմը վորպես
ստրկութիւնն գլխավոր աղբյուր Հունաստանում: Ստրուկների
շուկաները և ստրկավաճառութիւնը: Ստրուկների աշխատանքը
նրկատերիաներում, գյուղատնտեսութիւնն և լեռնադործութիւնն
մեջ: Պետական ստրուկները: Մտրուկների քանակը: Ստրուկի
արժեքը: Ստրուկների աշխատանքի շահագործումը ստրկատեր-
ւի կողմից: Ստրուկը—խոսող գործիք: Աղատ արհեստավորների
և դյուղացիների քայքայումը:

Ստրկատիրական դեմոկրատիայի ծաղկումը: Արեոպագոսի
քաղաքական նշանակութիւնն վոչնչացումը: Պերիկլեսի կառարած
ռեֆորմները Դեմոսի շահերի ոգտին: Վիճակահանութիւնն մի-
չոցով պետական պաշտոններ տեղակալելը: Պետական պաշտոն-
ների համար վճար սահմանելը: Աթենական ստրկատիրական դե-
մոկրատիայի տերապետութիւնը: Աթենական կուլտուրայի ծաղ-
կումը:

1486
40

5. ՊԵՆՏԱՊՈՆՆԵՍՅԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՅԵՎ ԱԹԵՆԻԻ ԱՆԿՈՒՄԸ
— 4 ժԱՄ.

Պատերազմի առաջին ետապը: Պելոպոնեսյան պատերազմի պատճառները: Պատերազմի առիթը: Պատերազմի սկիզբը: Պատերազմի և խաղաղության կուսակցությունը: Դասակարգային պայքարի սրվելը արիստոկրատիայի և դեմոկրատիայի միջև: Նիկիական հաշտությունը:

Միցիլիական արշավանքը և Աթենքի պարտությունը: Նիկիական հաշտության անկայունությունը: Ալիքվիադեսի յելույթը պատերազմը շարունակելու համար: Միցիլիական արշավախումբը: Ալիքվիադեսի դավաճանությունը և Աթենքի պարտությունը: Աթենքի դրություն վատթարացումը:

Պատերազմի վերջը և 30-ի բռնապետությունը: Աթենքի պարտությունը սպարտացիների և պարսիկների միացյալ ուժերի հանդեպ: Ոլիգարխիական հեղաշրջումը: Ոլիգարխիների դաժան դատաստանը դեմոկրատների հետ: Բռնապետության տապալումը դեմոկրատիայի կողմից: Պելոպոնեսյան պատերազմի վերջը և նրա հետևանքները:

Ստրուկների և չքավորների ապստամբությունները: Արիստոկրատների և դեմոսի միջև պայքարի սրվելը: Ստրուկների և չքավորների դաշինքը արիստոկրատների դեմ մղված պայքարում: Ստրուկների ապստամբությունն Արգոսում: Հելոտների ապստամբությունը Սպարտայում: Հունական հասարակության հիմնական հակասությունը — պայքար ստրուկների և ստրկատերերի միջև և չքավորների ու հարուստների միջև:

6. ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ — 5 ժԱՄ.

Թատրոնը: Թատրոնի ծագումը: Վոդերգությունը: Կատակերգությունը: Թատրոնի կառուցումը: Հունական թատրոնի ծագումը Պերիկլեսի որոշը:

Հունական դրամատուրգիան: Եսքիլես («Շղթայված Պրոմեթևոսը»), Սոփոկլես («Եղիպարքան»), Եվրիպիդես («Մեդեա»): Հունական կատակերգությունը: Արիստոֆան (Գորտերը): Հունական թատրոնի նշանակությունը կուլտուրայի զարգացման մեջ:

Հունական արվեստը: Հունական ճարտարապետությունը և

նրա վոճերը (դորիական, կորնթյան և հոնիական): Հունական քանդակագործությունը: Ճիզիասի քանդակագործական աշխատանքները: Վաղային կենդանագրությունը: Հունական արվեստի նշանակությունը:

Հունական գիտությունը: Հունական պատմագիրները. Հերոդոտ, Ցուկիդիդես, Բսենեֆոնա: Հունական փիլիսոփաները. Սոկրատես, Պլատոն, Արիստոտել: Հունական փիլիսոփայության ստրկատիրական բնույթը: Հունական գիտության նշանակությունը:

7. ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ՄԱԿԵՊՈՆԻԱՅԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈՒՄ
— 5 ժԱՄ.

Հունաստանի դրությունը Պելոպոնեսյան պատերազմից հետո: Սպարտայի հեգեմոնիան ամբողջ Հունաստանի վրա: Անտաղիկյան խայտառակ հաշտությունը: Սպարտայի հեգեմոնիայի տապալումը թերեյական դեմոկրատիայի կողմից: Աթենական յերկրորդ միությունը: Եպամինոնդը և նրա արշավանքը Սպարտայի վրա: Աթենական յերկրորդ միության քայքայումը:

Մակեդոնիայի բարձրանալը: Մակեդոնիայի աշխարհագրական դիրքը, բնությունը և բնակչությունը: Փիլիպոսի ռազմական ռեֆորմները: Քերոնեյայի ճակատամարտը: Կորնթյան համագումարը և նրա վերջումները: Յերկու կուսակցությունների պայքարն Աթենքում: Դեմոսթենես և Եսքիլես:

Ալեքսանդր Մակեդոնացու նվաճումները: Ալեքսանդրի դատարակությունը: Ալեքսանդրը — Մակեդոնիայի թագավոր: Ալեքսանդրի արշավանքը դեպի Արևելք՝ նոր յերկրներ նվաճելու համար: Ճակատամարտը Իսոսի մոտ: Յեդիպոսի նվաճումը: Ճակատամարտը դավդամեյայի մոտ: Արշավանքը դեպի Միջին Ասիա և Հնդկաստան: Ալեքսանդր Մակեդոնացու բնագործակալական քաղաքական կազմավորումն Արևելքում:

Հելլենական պետությունները և նրանց կուլտուրան: Դիոգենեսի պայքարը: Հելլենականությունը: Ալեքսանդրիան վերաբերա հելլենական կուլտուրայի կենտրոն: Նրա թանգարանը և դրազարանը: Մաթեմատիկայի և ռազմական տեխնիկայի զարգացումը (Եվկլիդես, Արքիմեդ): Աստղաբաշխության զարգացումը

հումը (Պատգոմեսոր) : Հեղինական կուլտուրայի բնույթը : Հեղինական կուլտուրայի նշանակութունը :

Հունաստանի անկումը : Հունաստանը Մակեդոնիայի իշխանության ներքո : Աքեյական և Եսոլինյան միությունները : Դասակարգային պայքարը Սպարտայում : Ագիսեսի և Կլիոմենեսի ռեֆորմները : Սարուկների աստամբուլությունը Դրիմակի գեղավարությունը : Սորկուլիան դարգացման հետևանքով Հունաստանի անկումը : Հունաստանի նվաճումը Հռոմի կողմից :

Տարվա ընթացքում դասընթացի կրկնության համար 10 ժամ

Մ Ր Ա Գ Ի Ր

VI ԴՈՍԱՐԱՆ

(1-ին կիսամյակ)

III ԲԱԺԻՆ. ՀՌՈՍ—39 ԺԱՄ

Կրկնություն—3 ժամ

Հին Հռոմ— 36 ժամ

1. ՀՌՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՎԱՂ ՇՐՋԱՆԸ— 7 ԺԱՄ

Հին Իտալիայի բնությունը և բնակչությունը : Իտալիայի աշխարհագրական դիրքը և բնությունը : Իտալիայի բնակչությունը (դալլեր, էտրուսկներ, իտալիկներ, հույներ) : Ետրուսկների կուլտուրան : Հռոմի ծագումը : Առասպել Հռոմի ծագման մասին և նրա նշանակությունը :

Տոնմային կարգերը Հռոմում : Պատրիկները և պլեբեյները : Պլեբեյների իրավազուրկ դրությունը, սակավահողությունը և պարտաբեռնվածությունը : Հռոմեյական համայնքի քաղաքական կարգը—թագավոր, սենատ, կուրիատները ժողովներ : Սերվիոս Տուլլիոսի ռեֆորմը, պլեբեյների քաղաքական իրավունքների ընդլայնումը :

Պատրիկների և պլեբեյների պայքարը : Թագավորական իշխանություն անկումը և հանրապետության հաստատումը : Հանրապետության կառուցվածքը. կոնսուլներ, սենատ, ժողովրդական համաժողով, դիկտատորներ : Պատրիկների իշխանություն ամրացումը : Պլեբեյների պայքարը հողի և քաղաքական իրա-

վունքների համար : Ժողովրդական տրիբուններ : XII աղյուսակների որենքները : Պլեբեյների պայքարը կոնսուլական իշխանության համար : Լիցիոնիայի և Սեկստիայի որենքները : Պլեբեյների հաղթությունը : Նորիլիտեի կազմակերպումը : Հռոմեյական հանրապետության արիստոկրատական բնույթը :

Խոնախայի նվաճումը : Նվաճման նպատակները : Դալլերի առաջնությունը : Լապինական պատերազմը : Սամնիտական պատերազմները : Պատերազմները Պյուրոսի դեմ և հարավային Իտալիայի նվաճումը : Նվաճված ժողովուրդների հողերի զավթումը պատրիկներին և հարուստ պլեբեյներին կողմից :

Հռոմեյական զինվորական կազմակերպությունը : Հռոմեյական զորքը : Ամրացված ճամբարը : Ռազմական մեխանիզմները : Դաշնակիցները, նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները : «Բաժանիր և իշխիր» — քաղաքականությունը :

Հռոմեյացիների հնագույն կրոնը : Բաղմաստվածություն : Կրոնական ծեսերը և դուշակությունները : Քրմերը և վեստալուհիները : Քրմերի քաղաքական դերը : Հունական կրոնի ազդեցությունը Հռոմեյականի վրա : Հռոմեյական կրոնն ի սպասատրիատներին :

2. ՀՌՈՍԵՅԱԿԱՆ ՆՎԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ ԾՈՎԻ ԱՎԱՋԱՆՈՒՄ — 4 ԺԱՄ :

Փունիկյան առաջին պատերազմը : Կարթագենը և նրա ուլիգարիական պետական կառուցվածքը : Պատերազմի պատճառները : Սիցիլիայի զավթումը Հռոմեյացիների կողմից և նավատորմի կառուցումը : Հռոմեյացիների պարտությունը Աֆրիկայում : Պատերազմի վերջը և հաշտության պայմանները : Կարթագենի և Հռոմեյացիների նվաճումները փունիկյան առաջին պատերազմից հետո :

Փունիկյան յերկրորդ պատերազմը : Պատերազմի հայտարարում : Հաննիբալի արշավանքն Իտալիայի վրա : Ճակատամարտը Տրադիմենյան լճի մոտ : Ճակատամարտը Կաննների մոտ : Սիրաչուզայի և Կապուայի նվաճումը Հռոմեյացիների կողմից : Արքիմեդի սպանությունը : Պատերազմի վերջը և հաշտության պայմանները : Հռոմի հաղթությունների պատճառները :

Մակեդոնիայի և Հունաստանի նվաճումը : Փունիկյան յեր-

բարդ պատերազմը: Մակեդոնիայի նվաճումը Հոմերի կողմից: Կորնթոսի ջախջախումը և Հունաստանի նվաճումը 146 թ.: Փունիկյան յերրորդ պատերազմը: Կարթագենի գրոհումն աւազերումը: III և II դարերի հռոմեական նվաճումների թալանչիական բնույթը: Հռոմեական գյուղացիների և արհեստավորների քայքայումը փունիկյան պատերազմների հետևանքով: Ստրկության զարգացումը:

3. ՍՏՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ՀՌՈՄԸ ԻՄ ՅԵՎ Ի ԳԱՐԵՐՈՒՄ Մ. Թ. Ա.
— 3 ժԱՄ.

Ստրկական աշխատանքի զարգացումը և ստրուկների դրուքումը: Պատերազմը վորպես ստրկության գլխավոր աղբյուր: Ստրուկների շուկաները: Պետական ստրուկներ: Քաղաքային և գյուղական ստրուկներ: Ստրուկ-գլազխատորներ: Ստրուկների ծանր դրությունը: Ստրուկը — խոսող գործիք: Ազատ արձակված ստրուկներ:

Հռոմեական կապալառուների և վաշխառուների հարքստանուլը: Պրովինցիաների կողողտումը: Հեծյալներ: Սպեկուլյացիայի և վաշխառության զարգացումը: Առևտրի զարգացումը: Սոչոք հողատիրութայն կազմավորումը: Գյուղացիութայն քայքայումը: Լյումպեն-պրոլետարիատի դոյացումը:

Հռոմի կենցաղն ու կուլտուրան III և II դ. դ. մ. թ. ա.: Երեւոյության զարգացումը նորիլների և հեծյալների շրջանում: Հունական կուլտուրայի ազդեցությունը: Հռոմեական դրահանութայն ծագումը: Պրավտայի կրտակերպությունները:

4. ՍՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ԱԶԱՏ ԶԲԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ: ՀՌՈՄԵՅԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ
— 11 ժԱՄ.

Ստրուկների առաջին ապստամբությունը Սիցիլիայում (137—131 թ. թ. մ. թ. ա.) և ապստամբությունը Պերգամում: Ստրուկների ծանր դրությունը Սիցիլիայում: Ստրուկների ապստամբության սկիզբը: Ստրուկների հաղթությունը և նրանք կողմից իրենց իշխանութայն կազմակերպումը: Ապստամբության դաժան ճնշումը հռոմեական դորքերի կողմից: Արիստոնիկի գեղավարությամբ ստրուկների և ազատ չքավորության ապստամ-

բությունը Պերգամի թաղավորության մեջ: Ապստամբության դաժան ճնշումը հռոմեացիների կողմից:

Գրակիսոսների ռեֆորմները: Հռոմեական ազատ գյուղացիների քայքայումը և նրանց հուղումները: Գրակիսոս յեղաշարները: Տիրերիոս Գրակիսոսը: Տիրերիոս Գրակիսոսի հողային որենքը: Նորիլների պայքարը հողային որենքի դեմ: Որենքի հաստատումը ժողովրդական համաժողովի կողմից: Տիրերիոս Գրակիսոսի սպանությունը նորիլների կողմից:

Գայոս Գրակիսոսի ռեֆորմները: Գայոս Գրակիսոսի որենքները: Գայոս Գրակիսոսի սոցիալական պատվարը: Նորիլների պայքարը Գայոսի որենքների դեմ: Գայոս Գրակիսոսի և նրա կողմնակիցների ապստամբությունը: Գրակիսոսների ռեֆորմների անհաջողության պատճառները:

Մարիուսի ռազմական ռեֆորմը: Առաջին ընդհարումը բարբարոսների հետ: Յուդուրդիսյան պատերազմը: Մարիուսի ռազմական ռեֆորմը, հռոմեական բանակի վերածումը վարձկան բանակի: Կլավդիոսների և տեվտոնների ներխուժումը և նրանց պարտությունը:

Ստրուկների յերկրորդ ապստամբությունը Սիցիլիայում: Ապստամբության սկիզբը: Ապստամբների ջանակի կազմակերպումը: Ապստամբության կենտրոնները: Ապստամբության դեկավարները: Ապստամբության ծավալումը: Ապստամբության դաժան ճնշումը հռոմեացիների կողմից: Ստրուկների ապստամբությունն Աթենքում և Բոսսորում:

Իտալիկների ապստամբությունը: Սուլլայի դիկտատուրան: Իտալիկների իրավազուրկ դրությունը: Ապստամբության սկիզբը և ընթացքը: Ապստամբության ճնշումը: Ապստամբությունները հռոմեացիների դեմ Փոքր-Ասիայում և Հունաստանում: Քաղաքացիական պատերազմն Իտալիայում և պայքարը Մարիուսի ու Սուլլայի միջև: Պրոսկրիպիաները: Սուլլայի դիկտատուրան:

Հռոմի դեմ ուղղված պայքարը Իսպանիայում Վիրիատը և Սերտորիյեն: Իսպանիայի բնակչությունը (կելտիբերներ, իբերներ և լուզիտացիներ): Փունիկյան պատերազմներից հետո Իսպանիայի վերածվելը հռոմեական պրովինցիայի: Լուզիտացիների ապստամբությունը Վիրիատի գլխավորությամբ: Իսպանական ցեղերի ապստամբությունը Սերտորեյի գլխավորությամբ: Ապստամբության ճնշումը:

Սպարտակի ապստամբութիւնը: Գլաղբիատորները զավա-
զբութիւնը կապուած: Ապստամբները սոցիալական կազմը
Սպարտակի արշավանքները: Սպարտակի հերոսական պայքարը
ստրկատերերի դեմ: Տարածայնութիւններն ապստամբների
միջև: Ապստամբութեան վերջը: Ապստամբված ստրուկների պար-
տութեան պատճառները: Ապստամբութեան նշանակութիւնը:
Լենինը Սպարտակի մասին:

Կատիլինայի դավադրութիւնը: Կատիլինայի զավազբու-
թիւնը հանրապետութեան դեմ: Կիկերոնի ճառերը Կատիլինայի
դեմ: Կատիլինայի ապստամբութեան ճնշումը: Մովսէսների
Չախչախումը և Միհրդատ Պոնտացու ապստամբութեան ճնշումը
Պոմպեոսի կողմից:

Առաջին յեռապետութիւնը: Հուլիոս Կեսարը: Կեսարի ճրգ-
տումը՝ հաստատելու գինւորական դիկտատուրա: Առաջին յե-
ռապետութեան կազմակերպումը: Կեսարի նվաճողական պատե-
րագիրը Գալլիայում: Յեռապետութեան քայքայումը: Կեսարի
պայքարը Պոմպեոսի դեմ՝ Իշխանութեան համար:

Կեսարի դիկտատուրան հոգուտ ստրկատերերի:

Հանրապետութեան անկումը: Կեսարի սպանութիւնը հան-
րապետականների կողմից: Յերկրորդ յեռապետութիւնը: Հան-
րապետականների Չախչախումը գինւորական դիկտատուրայի
կողմնակիցների կողմից: Ոկտավիանոսի պայքարն Անտոնիոսի
դեմ: Հանրապետութեան անկումը: Հանրապետութեան անկման
պատճառները:

5. ՀՈՈՄԵՅԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ I ՅԵՎ II Դ. Դ. Մ.Թ.
(ՊՐԻՆՅԻՊԱՏ) — 6 ԺԱՄ.

Ոկտավիանոս Ոգոստոսի կառավարումը (30 թ. մ.թ.ա. —
14 թ. մ.թ.): Ոգոստոսի պրինցիպատը վորպես ստրկատերերի
դիկտատուրա հանրապետութեան անվան տակ: Պրետորիանական
գվարդիան: Զվարճութիւնները և բաշխումները — ժողովրդին
կաշառելու համար: Ոգոստոսի արտաքին քաղաքականութիւ-
նը:

Հռոմի կենցաղն ու կուլտուրան հանրապետութեան վերջում
և I դարում (մ.թ.): Հարստութեան աճումը և շքեղութեան զար-
դացումը: Լյուդպեն-պրուլետարիատի աճումը: Մեկենասի խրմ-
բակը: Գրականութեան զարգացումը: Ենեիզա Վիրգիլիոսը:

Ռիդգիոսի «Մետամորֆոզները», Հորացիոսի ներբողները, Տի-
տոս Լիվիոս պատմաբանը: Հռոմեական գիտնական Պլինիոս
Ավագը: Հռոմեական կուլտուրայի ստրկատիրական բնույթը և
նրա նշանակութիւնը:

Հռոմեական կայսրութիւնը I-ին դարում (մ.թ.): Ստրկա-
տերերի գինւորական դիկտատուրայի ուժեղացումը Տրեբերիոսի
որոք: Հասարակական դժգոհութիւնների աճումը Ներոնի որոք:
Հռոմի հրկիզումը: Ներոնի դաժանութիւնը և նրա կործանումը:

Ապստամբութիւնները պրովինցիալներում: Վեսպասիանոսի
միջնացումները կայսրութեան ամրապնդման դժուր: Ապս-
տամբութիւնը Հրեաստանում հռոմեական տիրապետութեան
դեմ: Ապստամբութեան դաժան ճնշումը հռոմեացիներին
կողմից: Տրոյանոս կայսրը և նրա ներքին ու արտաքին
քաղաքականութիւնը: Բյուրոկրատական սխտեմի զարգացու-
մը: Հրեաների յերկրորդ ապստամբութիւնը և Հրեաստանի
ավերումը հռոմեացիների կողմից:

Պայքարը բարբարոսների դեմ: Կայսրութեան ներքին և
արտաքին ծանր դրութիւնը II և III դարերի (մ.թ.) սահմանա-
դժուր: Բարբարոսների ներխուժումը հռոմեական կայսրութեան
սահմանները: Մարկոս Ավրելիոս կայսրի պայքարը բարբարոս-
ների դեմ Դանուբյան սահմանում: Սեպտիմիոս Սեւերիոս սաղ-
մաբյուրոկրատական միապետութիւնը: Գարակալիոս կայսրի
որենքը կայսրութեան բոլոր ազատ բնակիչներին հռոմեական
քաղաքացիութեան իրավունքներ տալու մասին:

6. ՄՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՈՒՆԸ, ԲԱՐԲԱՐՈՍՆԵՐԻ ՆՎԱ-
ՀՈՒՄՆԵՐԸ ՅԵՎ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ — 5 ԺԱՄ

Հեղափոխութեան հարձակումը: Կոլոնատի զարգացումը:
Գյուղացիութեան աղետալի վիճակը: Առևտրի ու արհեստի կըր-
ճատումը: Փողային ճգնաժամ: Ստրուկների ապստամբութիւնը
Սիցիլիայում և արհեստավորների ապստամբութիւնը Հռոմում:
Բարբարոսների՝ գերմանացիների, գալլերի, պարսիկների, սլա-
ւոնների ներխուժումը: Բազաուզների ապստամբութիւնը Գալ-
լիայում:

Դիոկղետիանոսի ռեֆորմները: Դոմինատի — ստրկատերերի
քայքայող դիկտատուրայի հաստատումը: Կայսրութեան բա-

ժանուժը չորս մասերի հեղանիսական շաժման դեմ պայքարելու նպատակով: Հարկերի ավելացումը և բնակչութիան ճորտացումը: Բյուրոկրատական սխտեմի հաստատում:

Քրիստոնեյությունը: Քրիստոնեյութիան ծագումը: Հիսուս: մասին առասպելը և էրա կապը մեռնող ու կրկին կենդանացող աստծու մասին արեւելյան առասպելների հետ: Վաղ քրիստոնեյությունը: Քրիստոնեյական համայնքների կազմակերպումը: Յեկեղեցու հարմարվելը ստրկատերերի շահերին III դարում: Քրիստոնեյութիան ընդունումը հռոմեական կայսրերի կողմից (Դիոկղետիանոսի հաջորդները):

Կոստանդին կայսրը և նրա հաջորդները: Կոստանդինի հաղթանակը դահի համար մղված պայքարում: Կոստանդինի դաշինքը քրիստոնեյական յեկեղեցու հետ: Հերետիկոսությունների առաջացումը, վորպես բողոք յեկեղեցու կողմից ստրկատերերի շահերի պաշտպանութիան դեմ: Ալեքսանդրիների շարժումը: Միլանի հրովարտակը:

Բարբարոսական նվաճումները: Հռոմեյական կայսրութեան անկումը: Հոները և վեսագոթերի ներխուժումը: Վեսագոթերի ապստամբութեւնը և Հռոմի գրավումն Ալարիկի կողմից: Աթիլան և Կատալաունյան ճակատամարտը: Վանդալների ներխուժումը: Ռոմուլոս Ավգուստուլայի դահնկեցութեւնը: Հռոմի կործանման պատճառները: Ստալինը ստրուկների տամբութեան մասին:

Կրկնություն — 3 ժամ:

ՍԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ա Գ Ի Ր

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ VI — VII ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ
ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

Միջին դարերի պատմութեան դասընթացը, վորի ծրագիրը արված է ստորեւ, նպատակ է դնում ժամանակագրական հետեւողականութեամբ տալ ֆեոդալական ֆորմացիայի ծագման, զարգացման և քայքայման պատմական պրոցեսի: կոնկրետ պատկերը յեվրոպական և (համառոտ) ասիական վարիանտներով: Մրան համապատասխան կառուցվում է միջին դարերի պերիոդիզացիան, նրա բաժանումն յերեք հիմնական ժամանակաշրջանի:

Յեվրոպական ֆեոդալիզմի ծագման և ձևափոխման առաջին շրջանը, վորպես տրոհվող անտիկ ստրկատիրական հասարակութեան և տրոհվող բարբարոսական՝ կելտերի, դերմանացիների և սլավոնների, նախնադարյան — համայնական կարգերի սինթեզը, իր հերթին բաժանվում է յերեք ժամանակաշրջանի. 1) անտիկ հասարակութեան քայքայումը՝ Հռոմեյական կայսրութեան անկումը. 2) բարբարոսների նախնադարյան — համայնական կարգերի քայքայումը և Հռոմեյական նախկին կայսրութեան տերիտորիայի վրա այսպես կոչված բարբարոսական պետութեւնների առաջացումը. 3) բարբարոսական հասարակութեւնների և պետութեւնների ֆեոդալիզացիայի պրոցեսը, վորն առանձնապես մանրամասն ցույց է արված մերովինդների և կարոլինգների ֆրանկական պետութեան որինակով և ընդհանուր դժբեռով տրված է ասիական կարեւորագույն հասարակութեւնների որինակով: Այս բաժնում առանձնաբար զատվել է Բյուզանդիային՝ բարբարոսական արշավանքներից ազատված անտիկ հասարակութեան այդ բեկորին նվիրված թեման, Բյուզանդիա, վորն այժմ

հետև յերկար ժամանակներէ ընթացքում աչրել և Ֆեոդալական վերասերման պրոցեսը:

Ֆեոդալիզացիայի պրոցեսի սոցիալ-տնտեսական հիմքը հանդիսանում եր ստրուկներէ և կոլոններէ հեղափոխութեան հետ կապված անցումն անտիկ ստրկատիրական Փորձացիայից դեպի Ֆեոդալական, ճորատիրական Փորձացիան, նրա տնտեսական բազայով — անմիջական արտադրողի՝ ճորտի մանր, տնտեսապէս ինքնուրույն տնտեսութեամբ: Սրանում և կայանում, այդ անցման ամբողջական պրոզրեսիվ նշանակութիւնը:

«Ստրկատիրական կարգերում արտադրական հարաբերութիւններէ հիմք հանդիսանում և ստրկատիրոջ սեփականութիւնն արտադրութեան միջոցների, ինչպէս նաև արտադրութեան աշխատողի՝ ստրուկի նկատմամբ, վորին ստրկատերը կարող և վաճառել, դնել, սպանել, ինչպէս անասունի»: (Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկներ) կուսակցութեան պատմութեան դասընթաց, էջ 167.):

«Ֆեոդալական կարգերում արտադրական հարաբերութիւններէ հիմք հանդիսանում և Ֆեոդալի սեփականութիւնն արտադրութեան միջոցների նկատմամբ և վորչ-լրիվ սեփականութիւնն արտադրութեան աշխատողի՝ ճորտի նկատմամբ. — վորին Ֆեոդալն արդեն չի կարող սպանել, բայց վորին նա կարող և վաճառել, դնել: Ֆեոդալական սեփականութեան կողքին արդեն դոյութիւն ունի դյուզացու և արհեստավորի միանձնյա սեփականութիւնն արտադրութեան դործիքների և իր մտնավոր տնտեսութեան նկատմամբ, սեփականութիւն, վորը հիմնված և անձնական աշխատանքի վրա»: (Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկներ) կուսակցութեան պատմութեան համառատ դասընթաց, էջ 168):

Ճորտի, վորպէս ինքնուրույն տնտեսատերի, շահադրողութեան աշխատանքով և նախաձեռնութիւնը նպաստում և արտադրողական ուժերի զարգացմանը Ֆեոդալական հասարակութիւնում, և այդ զարգացման կարևորագույն ետապ են դառնում արհեստների անջատումը դյուզական տնտեսութիւնից, առևտրի զարգացումը և առևտրի ու արհեստների տերիտորիալ միացումը միևնույն վայրում, վորն այնուհետև դառնում և քաղաք: Այսպիսին են Ֆեոդալական Փորձացիայի պատմութեան յերկրորդ ժամանակաշրջանի տնտեսական բազայի բնորոշ դժե-

քը, ժամանակաշրջանի, վորը սկսվում և յեվրոպական քաղաքի զարգացման հետ միասին:

Արհեստի և միջնադարյան արդյունաբերութեան զարգացումն առայժմ դեռ մանր Ֆեոդալական արտադրութեան յեղանակի բազայի վրա նրա հիմք — դյուզացու ու արհեստավորի մանր ինքնուրույն տնտեսութեամբ — իր հետևանքներով այնուամենայնիվ չափազանց կարևոր փոփոխութիւններ և մտցնում Ֆեոդալական հասարակութեան սոցիալական և քաղաքական կարգերում: Աստիճանաբար զարգանում և տնտեսական կապը քաղաքի և դյուզի միջև, տարբեր տերիտորիաների միջև և ստեղծվում է, ճիշտ է, դանդաղ, բայց անընդհատ, ավելի կամ պակաս խոշոր տերիտորիաների տնտեսական միասնութիւն — այն, ինչ վոր մենք անվանում ենք ներքին շուկա, աճում է քաղաքների և քաղաքացիների նշանակութիւնը, վորոնք շահադրողված են ներքին շուկայի ամբացման և հետագա զարգացման մեջ, իսկ դրա հետևանքով նաև մեծ տերիտորիաների քաղաքական միացման մեջ: Խոշոր տերիտորիաների տնտեսական միասնականութեան աճման և պետութիւնների ուժեղացման պրոցեսի հետ միասնամանակ, սրվում են դասակարգային հակասութիւնները և ուժեղանում է դասակարգային պայքարը: Այսպէս, քաղաքական մասնատված դրութիւնից, վորը հատուկ է վաղ Ֆեոդալիզմին, ծագում է Ֆեոդալական պետութեան առաջին ձևը՝ դասային միապետութիւնը, ժամանակակից յեվրոպական պետութիւնների նախորդը: Ուստի և այդ յերկրորդ ժամանակաշրջանի պատմութիւնն իր կոնկրետ արտահայտութիւնն և ստանում առանձին պետութիւնների պատմութեան, թագավորական իշխանութեան զարգացման և ուժեղացման մեջ, վորը լիկվիդացիայի յե յենթարկում նախորդող ժամանակաշրջանի քաղաքական հարաբերութիւններում յեղած «համընդհանուր խառնաշփոթութիւնը» ուստի և հանդիսանում է «կազմավորվող պղպի ներկայացուցիչը ի հակադրութիւն խռովարար վասսալային պետութիւնների մանրատվելու»: (Ենդելս, հատ. XVI մ. 1. էջ 445):

Թագավորական իշխանութեան դիտավոր դաշնակիցն էլին քաղաքացիները, վորոնք ոգնում էլին թագավորներին փողով և իրենց աշխարհադրով ջարդելու նրա անհնազանդ վասալներին և կռելու յերկրի քաղաքական միասնութիւնը:

Միջին դարերի պատմութեան յերկրորդ ժամանակաշրջանն ընդգրկում է մոտավորապես XI—XV դարերը. քաղաքների կողմավորման և առաջին խաչակրաց արշավանքների ժամանակից մինչև Յեվրոպայի խոշորագույն պետութիւնների՝ Ֆրանսիայի, Իսպանիայի, Անգլիայի ձևավորման վերջին ետապները: Իտալիայի և Գերմանիայի որինակներն, ընդհակառակը, տալիս են կոնկրետ շեղումներ այդ պրոցեսից, վորոնք բացատրվում են նրանց պատմական զարգացման առանձնահատկութիւններով:

XV դարի վերջից սկսվում է Ֆեոդալիզմի յերրորդ ժամանակաշրջանը, նրա քայքայման և ֆեոդալական տնտեսութեան ու հասարակութեան ընդերքում կապիտալիստական տնտեսութեան և բուրժուական հասարակութեան տարրերի կազմավորման ժամանակաշրջանը, վորի հետևանքով եւ այն հանդիսանում է անցման շրջան դեպի նոր ժամանակը: Նա բնորոշվում է արտադրողական ուժերի արագ աճմամբ, վորոնք կապված են արտադրութեան կապիտալիստական յեղանակի և նրա արտադրական հիմքի՝ վարձու աշխատանքի զարգացման հետ, վորը լայն կիրառում ստացավ կապիտալիստական ձեռնարկութեան առաջին կազմակերպչական ձևի՝ մանուֆակտուրայի մեջ, և վորը արարածվեց XVI դ. կեսերից: Այդ ժամանակաշրջանում տեղի յեն անենում սկզբունքորեն կարևոր տեղափոխումներ սոցիալական հարաբերութիւններում, տեղափոխումներ, վորոնք կազմում են կապիտալի այսպես կոչված նախասկզբնական կուտակման ելութիւնը: Այդ պրոցեսի ելութիւնն այն է, վոր մանր, ինքնուրույն տնտեսատեր գյուղացիները և արհեստավորները մասսայորեն զրկվում են արտադրութեան այն միջոցներից, վորոնցով նրանք ապահովված եյին Ֆեոդալական կարգերում: Զրկված իրենց արտադրութեան և գոյութեան միջոցներից, այդ «ժամանակակից պրոլետարիատի հայրերը» կազմում են այն «պրեբեյտական մասսան», վորի մեջ քայքայված գյուղացին և արհեստավորը միանում են վարձու աշխատանքի՝ նրա տնտեսավաղ ձևի առաջին ներկայացուցիչների հետ: Սրա հետ միաժամանակ ազդային մասշտաբով ձևավորվում և կազմվում է բուրժուազիայի դասակարգը, իսկ ինքը տիրող դասակարգը՝ Ֆեոդալական ազնվականութիւնը, դրված լինելով ամբարշտվող բուրժուազիայի և գյուղացիութեան կողմից սոցիալացող վտանգի առաջ, մշակում է պետութեան նոր քաղաքական ձև, վորը նրան

վորոշ ժամանակով ապահովում է նրա արտոնյալ դրութիւնը՝ նախասկզբնական կուտակման ժամանակաշրջանի ազնվական գիկաստուերայի ձևը, արսույլուտ կամ անսահմանական միապետութիւնը: Սակայն բուրժուազիան աստիճանաբար դառնում է բազմականին ուժեղ: Ֆեոդալա-արսույլուտական միապետութեան խնամակալութիւնը բուրժուազիայի համար դառնում է չարագանց թանկ նստող և բացահայտորեն վոչ պետքական: Ֆեոդալական կարգերն ամբողջովին առած, վերածվում են արտադրողական ուժերի հետագա աճումն արգելակող խոչընդոտի: Հատուանում է բուրժուական հեղափոխութիւնների ժամանակաշրջանը: Այսպիսին է վաղ բուրժուական հեղափոխութիւնների ծագումը՝ մեկ չհաջողված (ոեֆորմացիան Գերմանիայում) և յերկու հաջողված (XVI դ. նիդերլանդյան հեղափոխութիւնը և XVII դ. անգլիական հեղափոխութիւնը), վորոնց պատմութիւնը ժամանակազրականորեն կապված է միջին դարերի պատմութեան հետ, թեպետ նրանք ծառայում են վորպես նոր պատմութեան իսկական նախադուռ:

Պատմական այն հսկայական կոնկրետ նյութը, վորը պարունակում է Յեվրոպայի և Ասիայի հազարյա տասնհինգդարյա պատմութիւնը, իսկ սկսած XVI դ. նաև Ամերիկայի պատմութիւնը, լայն ասպարեղ է տալիս կիրառելու համար «փիլիսոփայական մատերիալիզմի այն դրույթները» հասարակական կյանքի ուսումնասիրման նկատմամբ, վորոնց ժամանակ «հասարակութեան պատմութիւնը դադարում է «պատահականութիւնների» կուտակում լինելուց, վորովհետև հասարակութեան պատմութիւնը դառնում է հասարակութեան որինաչափ զարգացում, իսկ հասարակութեան պատմութեան ուսումնասիրութիւնը դառնում է գիտութիւն»: (Համամիութենական կոմունիստական (բուլեիկներ) կուսակցութեան պատմութեան դասընթաց, էջ 153):

Երազիրը վոչ միայն յեվրոպական յերկրների պատմութեան նյութ է տալիս, ինչպես այդ լինում եր մինչև այժմ, այլ նաև արաբոյեվրոպական ժողովուրդների պատմութեան նյութ է տալիս: Այնպիսի յերկրներն, ինչպիսիք են Չինաստանը, Հնդկոստանը և ուրիշները, ունեն հարուստ պատմական անցյալ. նրանք իրենց նվաճումները մուծել են մարդկութեան կուլտուրայի ընդհանուր գանձարանը, ուստի և նրանց պատմութիւնն ունի

կրթական մեծ նշանակութիւն: Այդ յերկրներէ պատմութեան ուսումնասիրումը խորհրդային աշակերտին դուրս կրէր յեւրոպական սահմանափակվածութեան շրջանակներէց և կդաստիարակի նրա մեջ հարգանք դեպի այդ, այժմ ճնշված, բայց իր ազատագրութեան համար պայքարող, ինչպես ցույց է տալիս նրանց պատմութիւնը՝ կուլտուրական դարգացման և կուլտուրական մեծ նվաճումների ընդունակ ժողովուրդները:

Յեւրոպական ժողովուրդներն աշակերտի դիտակցութեան մեջ այլևս հանդես չեն դա փորսկես կուլտուրական դարգացման յուրատեսակ մոնոպոլիտներ:

Երազիրն ուսուցչին տալիս է պատմական փաստերի ճշգրտիտ ցուցակը, վորն աշակերտը պարտավոր է իմանալ: Ուսուցչից սխալ դործած կլինի, յեթե նա իր աշխատանքի պլանի մեջ մտցնի նոր փաստեր, վորպիսիք չեն առաջադրված ծրագրում:

Ուսուցչից չպետք է կրկնի հաճախ պատահող այն սխալները, յերբ նյութը շարադրվում է չափազանց մանրամասն ձևով, վորովհետև մանրամասնութիւնների հետևից ընկնելը նրան հնարավորութիւն չի տա ծրագիրը մինչև վերջ կատարել: Իսկ դասարանում աշակերտների հետաքրքրութիւնը պետք է շարժել վոչ թե փաստերի առատութեամբ, այլ ուսուցչի պատմվածքի պայծառութեամբ, փաստաթղթերի ողորդորմամբ, դրատախտակի վրա դժած դժվածքներով և նկարներով, պատի ներկարներով, դեղարվեստական գրականութեան կերպարների ողորդորմամբ և այլ մեթոդական միջոցներով:

Ըստ ժամանակագրական շրջանների կառուցված այս ծրագիրը հասցնում է այն բանին, վոր աշակերտը հարկադրված կլինի մի քանի անգամ վերադառնալ միևնույն յերկրի պատմութեանը: Երազրի նման կառուցվածքի դեպքում, յերկրներէ ուսումնասիրման կարգը յուրաքանչյուր ժամանակաշրջանում ներպատակ ունի հեշտացնել պատմական դեպքերի ըմբռնումն աշակերտների կողմից: Այսպես, որինակ, VII դասարանի աշակերտը միջին դարերի յերկրորդ ժամանակաշրջանի պատմութեան ուսումնասիրութիւնն սկսում է Յրանսիայի պատմութեանից, վորից հետո անցնում է Անդլիայի պատմութեանն, այնուհետև Իսպանիայի և միայն դրանից հետո նա ուսումնասիրում է Գերմանիայի, Իտալիայի և մյուս յերկրների պատմու-

թիւնը: Այստեղ սկզբում տրվում է այն յերկրների պատմութիւնը, վորոնցում կազմակերպվել են խոշոր պետութիւններ և այնուհետև արդեն աշակերտներն անցնում են այն յերկրների պատմութեանը, վորոնք մնացել են քաղաքականապես մասնատված դրութեան մեջ: Յերկրների նման խմբավորումն աշակերտներին թույլ կտա անել վորոշ յեղրակացութիւններ խոշոր պետութիւնների ստեղծման պատճառների մասին և այն պատճառների մասին, վորոնց հետևանքով յերկրորդները մնացել են մասնատված դրութեան մեջ:

Աշակերտները միջին դարերի պատմութիւնն ուսումնասիրում են VI դասարանում ուսումնական տարվա յերկրորդ կիսամյակում և VII դասարանում՝ ամբողջ ուսումնական տարվա ընթացքում: Ընթացիկ, 1939/40 ուսումնական տարում, VII դասարանում պետք է անցնել միջին դարերի պատմութեան ամբողջ դասընթացը, վորովհետև այդ դասարանի աշակերտները 1938/39 ուսումնական տարում չեն ուսումնասիրել միջին դարերի պատմութեան դասընթացը: Դրա հետևանքով ծրագրի բոլոր թեմաների մշակումը պետք է կատարվի կրճատված ժամանակամիջոցում, այսինքն.

- 1-ին թեմա «Հռոմեական կայսրութիւնը և բարբարոսները»— 1 ժամ.
- 2-րդ թեմա «Ֆեոդալական կարգերի կազմավորումը Ֆրանկների մոտ»— 2 ժամ.
- 3-րդ թեմա «Բյուզանդիան և սլաւոնները»— 4 ժամ.
- 4-րդ թեմա «Արարական խալիֆաթը»— 3 ժամ.
- 5-րդ թեմա «Հնդկաստանը V դ. մինչև XI դ.»— 1 ժամ.
- 6-րդ թեմա «Չինաստանը V դ. մինչև XI դ.»— 1 ժամ.
- 7-րդ թեմա «Յեւրոպան IX—XI դ. դ.»— 3 ժամ.
- 8-րդ թեմա «Պաշակիրաց արշավանքները»— 2 ժամ.
- 9-րդ թեմա «Բաղաքը և առևտուրը»— 1 ժամ.
- 10-րդ թեմա «Արևմտյան Յեւրոպայի կուլտուրան XII—XIII դ. դ.»— 1 ժամ.
- 11-րդ թեմա «Կայսրութիւնը և պապականութիւնը XII—XIII դ. դ.»— 2 ժամ.
- 12-րդ թեմա «XII—XV դ. դ. Յրանսիան»— 5 ժամ.
- 13-րդ թեմա «XII—XV դ. դ. Անդլիան»— 4 ժամ.
- 14-րդ թեմա «XI—XV դ. դ. Իսպանիան»— 2 ժամ.

- 15-րդ թեմա «XII—XV դ. դ. Գերմանիան» — 2 ժամ.
 16-րդ թեմա «XII—XV դ. դ. Չեխիան» — 2 ժամ.
 17-րդ թեմա «XIII—XV դ. դ. Իտալիան» — 2 ժամ.
 18-րդ թեմա «Բազիլիանյան յերկրները XI—XV դ. դ.» — 1 ժամ.
 19-րդ թեմա «Մոնղոլական պետություններն Ասիայում XIII—XV դ. դ.» — այս թեման բաց է թողնվում, վերոմիջնադարյան աշակերտներին հայտնի յե ԽՍՀՄ պատմության դասընթացից։
 20-րդ թեմա «Չինաստանը և ճապոնիան XII—XVI դ. դ.» — 2 ժամ.
 21-րդ թեմա «Ալիսարհազրական մեծ հայտնագործումները և դաղուժային դավթումների սկիզբը» — 3 ժամ.
 22-րդ թեմա «Իտալիան XVI դ. դ.» — 1 ժամ.
 23-րդ թեմա «Ռեֆորմացիան և դյուղացիական պատերազմը Գերմանիայում» — 3 ժամ.
 24-րդ թեմա «Ռեֆորմացիան և կաթոլիկական ռեակցիան Յեզուիտներում» — 1 ժամ.
 25-րդ թեմա «Իսպանական և նիդերլանդյան հեղափոխությունները» — 4 ժամ.
 26-րդ թեմա «Անգլիան XVI դ.» — 2 ժամ.
 27-րդ թեմա «Ճրանսիան XVI դ. և XVII դ. սկզբում» — 2 ժամ.
 28-րդ թեմա «Յերեսնամյա պատերազմը» 1 ժամ.
 29-րդ թեմա «Արտոլյուս միավետությունը Ճրանսիայում» — 3 ժամ.
 30-րդ թեմա «Գերմանիան XVII և XVIII դ. դ.» — 2 ժամ.
 31-րդ թեմա «Լեհաստանը, Շվեդիան և Թյուրքիան XVI—XVIII դ. դ.» — 1 ժամ.
 32-րդ թեմա «Անգլիական հեղափոխությունը» — 5 ժամ.
 33-րդ թեմա «Գիտություն և տեխնիկայի զարգացումը XVI—XVII դ. դ.» — 2 ժամ.

Կրկնուրբյան — 7 ժամ:

Սկսելով միջին դարերի պատմության ուսումնասիրությունը VI դասարանում, ուսուցիչը աշակերտներին պետք է հիշեցնի առաջին կիսամյակում ավարտած Հռոմեական պատմության լեթյան ժամանակաշրջանն, այն է. «Ստրուկները հեղափոխությունը և Հռոմեական կայսրության կարծանումը»: Այդ կըրկնադարյան դասի ժամանակ ուսուցիչը պետք է աշակերտներին հետ միտսին պարզի անտիկ հասարակության քայքայման հար-

ձը և վերականգնի նրանց հիշողության մեջ բազաուդների ապրտամբուության և սարուկների ու կոլոնների հեղափոխության մասին յեղած փաստերը: Դրանից հետո ուսուցիչը կարող է սկսել միջին դարերի պատմության ուսումնասիրման աշխատանքը: Ծրարի առաջին բաժնի ուսումնասիրության հետևանքով կուտակված պատմական կոնկրետ նյութի հիման վրա ուսուցիչը աշակերտներին պետք է հանդեսնի վերոշ ընդհանրացումների, վերոնք բնութագրում են ֆեոդալական ֆորմացիայի անտեսական կարգերի առանձնահատկությունները և սոցիալական հարաբերությունները: (Տես կուռային անտեսություն հիմնական դժերը — Լենին III հ. III դրուխ եջ 203—205): Հարկավոր է նույնպես բնութագրել յեվրոպական և ասիական պետությունների V—XI դ. դ. ժամանակաշրջանի քաղաքական կարգերը:

VI դասարանի առաջին թեմայի «Հռոմեական կայսրությունը և բարբարոսները» ուսումնասիրման ժամանակ, ուսուցիչը տալիս է V դարի բարբարոսական հասարակության ընդհանուր բնութագրերը, չաճմանելով ճշգրիտ տարբերություն կերտերի, գերմանացիների և սլավոնների միջև: Հարկավոր է միայն ցույց տալ այդ ցեղերի բնակման մոտավոր տերիտորիան, չէլ տոճմային կարգերի քայքայումը, արիստոկրատիայի յերեվան դայը և համայնքի առկայությունը բարբարոսների մոտ. վորպես բարբարոսներին հատուկ ընդհանուր դժեր:

Բյուզանդիայի պատմությունն ուսումնասիրելիս ուսուցիչը պետք է պարզի աշակերտներին այդ յերկրի պատմության նշանակությունը ԽՍՀՄ ժողովուրդների համար, ուստի աշակերտներին բավականին լիակատար կերպով պետք է ցույց տրվեն սրավոնների ազդեցությունը Բյուզանդիայի վրա և Բյուզանդիայի հակադարձ ազդեցությունը սլավոնների վրա: Ուսուցիչն առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձնի բյուզանդական կուլտուրայի պատմության ուրվազծի վրա — կուլտուրայի, վորը յերկարատե ազդեցություն է ունեցել մեր յերկրի վրա:

«Գերմանիան և Իտալիան X — XI դ. դ.» թեման ուսումնասիրելիս, հարկավոր է բաց թողնել շատ փաստեր, վորոնք պատմական շարագրման մեջ մինչև այժմ հանդիսանում էյին սովորական:

Այսպես, պետք է բաց թողնել Կլյունիյան շարժման մասին

դատմվածքը, վորովհետև այդ շարժման ծրագիրը իրացվել է Գրիգորիոս VII պապի կողմից, և հետևապես, խոսելով Գրիգորիոս VIII պապի ռեֆորմների մասին, ուսուցիչը, չանվանելով նրանց, պարզաբանում է կլյունիականների ձգտումները: Հարկավոր է բաց թողնել նաև Հենրիխ I Սաքսոնացու և մյուս թագավորների ու կայսրերի կառավարման պատմության շարադրումը, բացի յերկուսից (Ոտտոն I և Հենրիխ IV) և խիստ կրճատել Հենրիխ IV կողմից պապի դեմ տարած պայքարի մասին պատմվածքը:

«IX—XI դ. դ. արևմտյան սլավոնները» թեմայի շարադրման ժամանակ, անհրաժեշտ է առանձնապես ընդգծել, վոր սլավոնական ժողովուրդների պատմության մեջ մեծ նշանակություն է ունեցել գերմանական Ֆեոդալների պայքարը սլավոնական ժողովուրդների դեմ՝ նրանց ստրկացնելու նպատակով և վոր «գրոհը դեպի Արևելք» սկսվել է դեռ այդ ժամանակաշրջանում:

VI դասարանի դասընթացի վերջին թեման է «Կայսրությունը և պապականությունը XII—XIII դ. դ.»:

VII դասարանի դասընթացում, կրկնողական դասեր անցկացնելիս, ուսուցիչը պարտավոր է աշակերտներին հանդեպին, հետևյալ ընդհանրացումներին:

1) Արտադրության միջոցների կատարելագործման հետևանքով («արտադրության միջոցներ» տերմինը դժվար է աշակերտներին համար, ուստի այն չպետք է տալ աշակերտներին) տեղի ունեցավ արհեստի անջատումը գյուղական տնտեսությունից, առաջացավ նոր յեվրոպական քաղաքը և նրա հետ միասին՝ նախադրյալներ խոչոր՝ տերիտորիաների տնտեսական միասնականություն ստեղծելու համար:

2) Տնտեսական միասնություն և դասակարգերի պայքարի հողի վրա գտեղծվում էլին խոչոր Ֆեոդալական պետություններ: Նրանց ստեղծումն ուներ պրոգրեսիվ նշանակություն:

Միայն անհրաժեշտ է, վոր այդ յեզրակացությունները բղխեն արդեն ուսումնասիրված կոնկրետ փաստերի քննարկումից և ինքնուրույնորեն հաստատվեն աշակերտների կողմից:

Աշխարհագրական մեծ հայտնագործումների պատմությունը բացում է միջին դարերի պատմության յերրորդ, ժամանակաշրջանը: Սա—այսպես կոչված նախասկզբնական կուռակման

ժամանակաշրջանն է: Այս ժամանակաշրջանի ուսումնասիրության հետևանքով աշակերտը պետք է ըմբռնե արտադրության ֆեոդալական յեղանակի քայքայման և կապիտալիստական յեղանակի ձագման շրջակացությունը և պայմանները, վորը (արտադրության կապիտալիստական յեղանակը) կապիտալիզմի մանուֆակտուրային ստադիայի ձևով գոյություն ուներ ֆեոդալական ֆորմացիայի ընդերքում: Աշակերտը պետք է ըմբռնե, վոր «դալուսթային սիստեմը, պետական պարտքերը, հարկային նշումը, պրոտեկցիոնիզմը, առևտրական պատերազմները և այլն—հատկապես մանուֆակտուրային ժամանակաշրջանին հատուկ այս բոլոր ծիլերը հսկայորեն աճում են խոչոր արդյունաբերության մանկական շրջանում» (Մարքս և Ենգելս. յերկեր, հատ. XVII, էջ 828): Նման յեզրակացությունը հնարավորություն կտա աշակերտին անմիջականորեն անցնելու նոր պատմությանը:

Ժ Բ Ա Ֆ Ի Բ

I ԲԱԺԻՆ. ՎԱՂ ՍԵՋՆԱԴԱՐԸ

I-ին քեմա. Հռոմեյական կայսրությունը յեվ բարբարոսները

— I ժամ

Բարբարոսական ցեղերն Արևմտյան Յեվրոպայի տերիտորիայի վրա. կելտեր, գերմանացիներ, սլավոններ: Տոհմական կարգերը բարբարոսների մոտ: Տոհմական և զինվորական ավազանին: Բարբարոսների հարձակումը Հռոմեյական կայսրության վրա: Ստրուկների հեղափոխությունը: Արևմտյան Հռոմեյական կայսրության կործանումը: Բարբարոսական պետությունների կազմավորումը: Արևմտյան Յեվրոպան V դարում:

2-րդ քեմա. Ֆեոդալական կարգի կազմավորումը Վրանկների-

մոս — Յ ժամ

Ֆրանկների պետությունը Մերովինգների ժամանակ: Խոչորվիզի պատերազմները: Ֆրանկների տերիտորիայի աճումը: Թագավորական իշխանության ուժեղացումը: Խոչորվիզը և կաթոլիկական յեկեղեցին: Մարկա: Դասարան: Ջինվորական ավազանու ուժեղացումը: Ազատների ճորտացման սկիզբը: Ստրուկների գրության փոփոխությունը:

Ֆրանկների պետաւթյունն առաջին կարողիւցների ժամանակ : Մերովինգները գինաստիայի վերջին թագաւորները : Կարլոս Մարտելը, նրա պալքարն արաբների դեմ : Բենեֆիցիանները : Վասալները : Պիլլին Կարճը : Պապական մարզի կազմաւորումը : Կարլոս Մեծը : Կարլոս Մեծի պատերազմները : Պետութեան կառավարումը Կարլոս Մեծի ժամանակ : Սենյորները և վասալները : Սենյորները և ճորտ դյուղացիները : Ֆեոդալական հարվածքը : Ֆեոդալական հասարակութեան հիմնական դժերը : Ֆեոդալիզմի առաջադիմականութեանը ստրկատիրական կարգերի հետ համեմատած :

3-րդ բեմա. Բյուզանդիան յեւ պալոնները—5 ժամ

Հուստինյան կայսրութեան վերականգնման փորձը : Բյուզանդիան V—VI դ. դ. : Հուստինիանոս կայսրը : Հուստինիանոսի պատերազմները : Հուստինիանոսի որեւորքերը : Յերկրի քայքայումը : «Նիկիայի» խոտլութեանը : Շինարարութեանը մայրաքաղաքում : Նվաճումների կորուստն Իտալիայում :

Բյուզանդիայի պայքարն իրանի և արաբների դեմ : Սասանյանների պետութեանը : Աշխատավոր բնակչութեան ծանր դրութեանը : Մազդակի ապստամբութեանը և նրա ջախջախումը : Պետութեան կառավարման կադմակերպումը : Իրանի պատերազմները Բյուզանդիայի դեմ : Բյուզանդիայի տերիտորիալ կորուստները VII դ. և VIII դ. սկզբին : Լեւի III և արաբների հարձակման դադարեցումը : Իրանի անկումը :

Սլաւոնական գաղութացումը և ֆեոդալական կարգերի զարգացումը Բյուզանդիայում : Սլաւոնները, նրանց բաժանումը տրակիան, արեմոյան և հարավային սլաւոնների : Բուլղարական պետութեան կազմվելը : Բյուզանդիայի պետութեանների բնակեցումը սլաւոններով : Սլաւոնական համայնքը և նրա ազդեցութեանը Բյուզանդիայի վրա :

Բյուզանդիայի հասարակական կարգերի ֆեոդալիզացիան : Զինվորական և վանական հողատիրութեան պալքարը :

Պատկերամարտութեան : Գյուղացիների ճորտացումը : Թաճա Սլաւոնի ապստամբութեանը և նրա ճնշումը :

Բյուզանդիան IX—XI դարերում : Բյուզանդիայի ամբաստանը IX դ. : Բուլղարական թագաւորութեանը IX դ. : Բյուզանդիայի հարաբերութեանները Ռուսիայի հետ : Կոնստանդնու-

պոլիսը IX—XI դ. դ. : Խոշոր ֆեոդալական հողատիրութեան աճումը : Կոմնինների դինաստիան : Կայսրութեան անկումը XI դարում : Յեկեղեցիների բաժանումը :

Բյուզանդիայի կուլտուրան : Յեկեղեցական-կրոնական գրականութեան : Բյուզանդիական հեղինակների պատմա-աշխարհագրական նկարագրութեանները : Բարձրագույն դպրոցը Կոնստանդնուպոլիսում : Բյուզանդիայի արվեստը : Բյուզանդական կուլտուրայի ազդեցութեանը սլաւոնական ժողովուրդների վրա :

4-րդ բեմա. Արաբական խալիֆայթը—3 ժամ

Արաբական խալիֆայթի կազմաւորումը : Արաբների յերկրը : Բեդուինները : Արաբական ցեղերի միավորման պատճառները : Իսլամ : Արաբական պետութեան կազմաւորումը : Արաբների նվաճումը : Ռազմա-քաղաքական կազմակերպութեանը : Դամասկոսի խալիֆայթը :

Բաղդադի խալիֆայթը : Թյուրքերը : Բաղդադի խալիֆայթի կազմաւորումը : Արհեստները, առևտուրը և հողագործութեանն արաբական խալիֆայթներում : Խոշոր հողային սեփականութեանը : Գյուղացիների դրութեանը : Գյուղացիների ապստամբութեանը : Զինջերի ապստամբութեանը : Բաղդադի խալիֆայթի անկումը : Թյուրքերը-սելջուկները : Բաղդադի խալիֆայթի վախճանը : Արաբական գիտութեանը և ճարտարապետութեանը : Արաբական կուլտուրայի ազդեցութեանը Յեւրոպայի և Ասիայի ժողովուրդների վրա : Իրանական կուլտուրան : Ֆիրդուսի :

5-րդ բեմա. Հնդկաստանը V դ. մինչև XI դ.—1 ժամ

Գուպտայի պետութեանը : Հնդկական կուլտուրայի ծաղկումը : Կրոնն ի սպաս Գուպտայի պետութեան տիրող դասակարգերի : Գուպտայի պետութեան բաժան-բաժան լինելը : Հինդուստանի սոցիալական կարգերը : Հնդկական համայնքը : Արաբական ներխուժումները Հնդկաստան : Ղազնևյանների պետութեանը :

6-րդ բեմա. Զինաստանը V դ.—VI դ.—2 ժամ

Տանյան կայսրութեան կազմաւորումը : Ֆեոդալական կարգերը : Գյուղացիական ապստամբութեանները IX դ. : Տանյան կայսրութեան պետական կառուցվածքը : Սունյան կայսրութեան

կաղմավորումը: Պայքարը հյուսիսային քոչվորների դեմ: Վանան-չիի ունեցողները, նրանց անհաջողությունը: Չինաստանի տնտեսությունը և արտաքին կապերը: Չինաստանի կուլտուրան: Գրքերի տպագրություն սկիզբը: Լրագրի հրատարակում: Գիտություն: Գրականություն և արվեստը:

Դ-րդ բեմա. IX—XI դ.դ. Յեվրոպան—5 ժամ

Կարլոս Մեծի կայսրության բաժան-բաժան լինելը: Կարլոս Մեծի կայսրության բաժան-բաժան լինելու սլատ-ճառները: Արաբների, հունգարների և նորմանների ապստամբումները:

IX—XI դ. դ. Ֆրանսիան: Ֆրանսիայի քաղաքական մասնատվածությունը IX—XI դ. դ.: Թագավորի իշխանությունը: Ֆեոդալներին ինքնուրույնությունը: Ֆեոդալական յերարխիան: Գյուղացիների դրությունը:

IX—XI դ. դ. Անգլիան: Անգլիան IX դ. սկզբին: Անգլոսաքսների հասարակական կարգերը IX դ. սկզբին:

Ֆեոդալական կարգերի զարգացման սկիզբը: Թագավորական իշխանությունը: Դանիացիների հարձակումն Անգլիայի վրա: Նորմանդական նվաճումը:

Գերմանիան և Իտալիան X—XI դ. դ.: Յեղային հերցոգությունները Գերմանիայում X դ.: Գյուղացիների ճորտացումը Ֆեոդալների կողմից: Կայսերական իշխանության ուժեղանալը Սաքսոնական դինաստիայի թագավորների սրբ: Ոտտոն I-ի իտալական արշավանքները: Կայսերական տիտղոսի ընդունումը: Հարավային Իտալիայի զրոսվումը նորմանների կողմից: Գրիգորիոս VII պապը: Նրա ունեցողները: Գրիգորիոս VII-ի պայքարը Հենրի IV կայսեր դեմ:

Արևմտյան սլավոնները IX—XI դ. դ.: Արևմտյան սլավոնների տարանջանները: Պոլարյան (Նլոսյի) և Մերձբալթյան սլավոնները: Նրանց պայքարի սկիզբը դերմանացիների դեմ: Քրիստոնեությունից տարածումը: Մորավյան ցեղային միությունը: Չեխիան: Կիրիլ և Մեթոդի: Բյուզանդիայի պայքարը դերմանացիների դեմ՝ Չեխիայում աղ-դեցություն ձևը բերելու համար:

II ԲԱԺԻՆ. ՅԵՎՐՈՊԱՆ ՅԵՎ ԱՍԻԱՆ XI—XV Դ.Դ.

Տ-րդ բեմա. Խաչակրաց արշավանքները—3 ժամ

Յեվրոպան խաչակրաց արշավանքների նպատրյալին: Արհեստի անջատումը գյուղական տնտեսությունից: Վաղաքների առաջացումը: Քաղաքային շուկա: Քաղաքը և գյուղը: Քաղաքների զարգացումը: Ֆեոդալների դրությունը XI դ.: Գյուղացիների դրությունը XI դ.: Խաչակրաց արշավանքների պատճառները:

Առաջին խաչակրաց արշավանքը: Կլերիկոսյան համաժողովը: Չքավորության արշավանքը: Խաչակիրների ասպետական աշխարհազորներն Արևելքում: Յերուսաղեմի թագավորությունը: Հոգեվոր—ասպետական միաբանությունները:

Հետագա խաչակրաց արշավանքները: Յերուսաղեմի թագավորության թուլության պատճառները: Սալադինի հարձակումը Յերուսաղեմի թագավորության վրա: Խաչակրաց յերրորդ արշավանքը: Լատինական կայսրություն: Յերեխանների արշավանքը: Խաչակրաց արշավանքների վերջը: Խաչակրաց արշավանքների նշանակությունը:

Գ-րդ բեմա. Քաղաքը յեվ առեվտուրը—2 ժամ

Համաբարոյությունները և գիղիաները: Քաղաքների աճումը XII—XIII դ. դ.: Քաղաքների արտաքին տեսքը: Բնակիչների դրամոսոսները: Տեխնիկան և արհեստի կողմակերպումը: Արհեստավորական համաբարությունները և վաճառականական գիղիաները:

Քաղաքների պայքարը սենյորների դեմ և դասակարգային պայքարը քաղաքների ներսում: Քաղաքները և Ֆեոդալները: Լանյան կոմունայի պատմությունը: Քաղաքային ինքնավարություն: Համաբարությունների պայքարը պատրիցիատի դեմ:

Առևտրի զարգացումը: Առևտրի շրջանները: Առևտրական ճանապարհները: Առևտրական քարավանները: Տոնավաճառանոցները և բանկերը: Ապրանքավաճառային հարաբերությունների զարգացումը:

10-րդ քեմա. Արեվմսյան Յեկրոպայի կուլտուրան
XII—XIII դ.դ.—2 ժամ

Ապետական և Բաղաճային կուլտուրան: «Աղնվականները»
դասը: Ասպետը և նրա դաստիարակությունը: Ֆեոդալի դոկտրինա:
Ջինախաղերը: Ասպետական գրականություն: Բաղաճային
գրականություն:

Դպրոցը և գիտությունը: Դպրոցների կազմակերպումը:

Ուսուցումը դպրոցներում: Լուսավորության յեկեղեցական
ընդլիճը: Համալսարանները: Միտլաստիկա: Միջնադարյան
պատկերացումները բնության մասին:

Բնագիտության սկիզբը: Բեկոն Ռոջեր: Ճարտարապետու-
թյան ուսմանական և դոժական վոճերը:

11-րդ քեմա. Կայսրությունը յեվ պապությունը XII—XIII դ.դ.
—2 ժամ

Պայքարը կայսրերի և պապերի միջև XII դ.: Յրիգրիխ I
Բարբարոսան: Յրիգրիխ I-ի պայքարը Լոմբարդիայի քաղաքնե-
րի դեմ: Յրիգրիխ I-ի պարտությունը:

Պապերի հզորությունը XIII դ.: Իննոկենտիոս III պապը:
Նրա ուսմունքը՝ Թագավորների իշխանության նկատմամբ որ-
պական իշխանության գերազանց լինելու մասին: Պապական ար-
քունիքը և նրա յեկամուտները: Հերետիկոսությունների զար-
ուցումը և կաթոլիկական յեկեղեցու պայքարը նրանց դեմ:
Ինկվիզիցյա: Մուրացիկ միաբանություններ: Կայսրության և
պապության պայքարն իշխանության և Իտալիայի համար XIII
դարում: Հոգենչատուֆեններին անկումը:

VI դասարանի դասընթացի կրկնության համար 10 ժամ:

VII ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ:

12-րդ քեմա. XII—XV դարերի Քրանսիան—5 ժամ

Ֆրանսիան XII—XIII դ. դ.: Թագավորական իշխանության
ամրապնդումը: Թագավորական իշխանության թուլությունն ա-
ռաջին կապետինդների որոք: Բաղաճների և առևտրի զարգա-
ցումը: Կապետինդների ուժեղացումը: Պրանտագենետների տիրա-
կալությունները Ֆրանսիայում: Ֆիլիպ II Ռիստուսը և նրա պա-

տերազմները Պրանտագենետների դեմ: Թագավորական դոմենի
ուժեղացումը: Թագավորական իշխանության ուժեղացումը
Լյուդովիկոս IX որոք: Դատական սեֆորմները: Թագավորա-
կան իշխանության ուժեղացումը:

Ֆիլիպ IV Գեղեցիկը և գլխավոր շտատների առաջացումը:
Ֆիլիպ IV-ի տերիտորյալ նվաճումները: Ֆիլիպ IV-ի պայքարը
պապի դեմ: Գլխավոր շտատների առաջացումը, նրանց կազմը
և էրազատությունը:

XIV դ. Ֆրանսիան և հարյուրամյա պատերազմի սկիզբը:
Հարյուրամյա պատերազմի պատճառները: Նրա սկիզբը: Ֆրան-
սիական և անգլիական բանակների կազմը և կազմակերպելը:
Անգլիացիների հաղթանակները:

Ետյեմ Մարսիլի պատամբությունը: Ժակերիան: Գլխավոր
շտատները 1356 թ: 1357 թ. Մեծ որդոնանսը: Ետյեմ
Մարսելը և ապստամբությունը Փարիզում: Գյուղացիական
ապստամբությունը: (ժակերիա): ժակերիայի և Փարիզի ա-
պստամբության ճնշումը:

XIV դ. վերջի և XV դ. սկզբի Ֆրանսիան: Ֆրանսիայի հա-
ջողությունները Անգլիայի դեմ մղվող պատերազմում XIV դ.
վերջին: Ֆրանսիական թագավորության բաժանվելը մասերի
(բաժնեկալվածքներ): Անգլիայի դաշինքը Բուրգունդիայի
հետ: Հյուսիսային Ֆրանսիայի նվաճումն Անգլիայի կողմից:
Ժողովրդական պայքարն անգլիացիների դեմ: Ժաննա դ'Արկը:
Հարյուրամյա պատերազմի վերջը:

Ֆրանսիան XV դարում: Մշտական դորքը և մշտական հար-
կերը: Գլխավոր շտատների նշանակության անկումը: Լյուդովի-
կոս XI: Ֆրանսիայի տնտեսական զարգացումը: Ֆրանսիայի
քաղաքական միավորման ավարտումը:

13-րդ քեմա. XII—XV դ.դ. Անգլիան—5 ժամ

Թագավորական իշխանության ուժեղացումն Անգլիայում
XII դարում: Թագավորական իշխանության ուժեղացումը Վիլ-
հելմ Նվաճողի որոք:

Գյուղացիների ճորտատիրական կախվածության ուժեղացու-
մը: Ֆեոդալական խոռվությունները Վիլհելմ Նվաճողի հա-
ջողների որոք: Հենրի II Պրանտագենետի պայքարը Ֆեոդալ-

Ներքի դեմ: Հենրիխ II-ի զինվորական և դատական ռեֆորմները:

Ազատաւթյունների մեծ խարտիան պառլամենտի սկզբին: Իռլանդ Անհողը: Նրա անհաջողութիւնը Փրանսիայի դեմ մղած պատերազմում: Բարոնների, ասպետների և քաղաքների ազդատամբութիւնը: Ազատութիւնների մեծ խարտիան: Պայքարի վերահստումը Ֆեոդալների դեմ Հենրիխ III-ի որոք: Պառլամենտը 1265 թ.: Պառլամենտի ամբաստնողումը և զարգացումը XIII և XIV դ. դ.:

Անգլիայի տնտեսական զարգացումը XIII—XIV դ. դ. Անգլիական առևտրի զարգացումը: Քաղաքների զարգացումը: Գյուղացիների դրութիւնը XIII—XIV դ. դ.: Սև մահը (ժանտախտը): Եղուարդ III-ի բանվորական որենդութիւնը: Ծորտ գյուղացիների դրութիւնի վատթարացումը: Հարյուրամյա պատերազմի սկիզբը և նրա ազդեցութիւնը գյուղացիների դրութիւնի վրա: Ժողովրդական քարոզիչները: Չոն Բոլլ:

Ուստ Թայլերի ապստամբութիւնը: Ապստամբութիւնի սկիզբը: Ապստամբների մուտքը Լոնդոն: Գյուղացիների պահանջները: Ուստ Թայլերի սպանութիւնը: Ապստամբութիւնի ճնշումը: Ապստամբութիւնի պարտութիւնի պատճառները: Ծորտատիրական իրավունքի վերացումը Անգլիայում:

XV դարի Անգլիան: Խոշոր Ֆեոդալների բռնացումն Անգլիայի քաղաքական կյանքում XIV դ. վերջերից: Հարյուրամյա պատերազմի վերջը: Նոր ազնվականութիւնը: Ալ և Սպիտակ վարդերի պատերազմը: Թագավորական արքայազնի սկիզբը: Թյուրքներ:

14-րդ դարի Բեմա. XI—XV դ.դ. Իսպանիան — 3 ժամ

Ռեկոնկիստան և Պիրենեյան պետութիւնները XII—XIII դարերում: Կորդովյան խալիֆայթը: Ռեկոնկիստա:

Պիրենեյան թերակղզու խոշոր պետութիւնները XII դ. վերջից: Արաղոնիայի և Կաստիլիայի հասարակական-քաղաքական կարգերը:

Ռեկոնկիստայի ավարտումը և Իսպանական միացյալ պետութիւնի կազմավորումը: Ֆեոդալների ուժեղացումը Կաստիլիայում: Պայքարը Թագավորի և Ֆեոդալների միջև: Կաստիլիայի ու Արաղոն-Կատալոնիայի միացումը և Իսպանական թա-

գավորութիւնի ստեղծումը: Գյուղացիների ապստամբութիւնը 1484—1486 թ. թ.: Գրենադայի նվաճումը: Յեկեղեցին—Թագավորական իշխանութիւնի գործիք:

15-րդ դարի Բեմա. XII—XV դ.դ. Գերմանիան — 3 ժամ

Նվաճումներն Արևելքում: Պուրբյան և ծովափնյա յերկրների գերմանական գաղութացումը: Սլավոնական ցեղերի գերազանցական վաճառումը: Մերձբալթիկայի նվաճումը գերմանացիների կողմից: Սառցե ջարդը: Տեվտոնական որդեկը և արքունիների յերկրի նվաճումը: Լիտվայի և Լեհաստանի պայքարը սրբենի դեմ:

Գերմանական քաղաքները: Առևտուրը Հյուսիսային ծովերում և Հյուսիս-գերմանական քաղաքների սահմանը: Հանդայի միութիւնը: Հարավ-գերմանական քաղաքները և նրանց միութիւնները: Քաղաքների պայքարը իշխանների դեմ:

Գերմանիայի քաղաքական կարգը XII—XV դ. դ.: Միջնադարի դրութիւնը Հարսբուրգների գերատիրայի սկիզբին: Շվեյցարական միութիւնի կազմավորվելը: Գերմանիայի քաղաքական կարգը: Կարլոս IV վոսկյա կոնդալը (բուլլա): Կայսերական իշխանութիւնի թուլութիւնը:

16-րդ դարի Բեմա. XII—XV դ.դ. Չեխիան — 2 ժամ

Չեխական թագավորութիւնը Հռոմեյական սրբազան կայսրութիւնի կազմի մեջ: Գերմանական գաղութացումը: Չեխիայի ուժեղացումը XIII—XIV դ. դ.: Աշխատավոր դատակարգերի դրութիւնը: Բողոք գերմանական բռնացման դեմ: Յան Հուսը: Յեկեղեցական համաժողովը Կոստանցիայում: Հուսի մահապատիժը: Հուսիտական պատերազմները: Սկիհականներ (չաшиники) և տարրիսներ:

Հուսիսների զինվորական կազմակերպութիւնը: Սկիհականների դավաճանութիւնը և հուսիտական պատերազմների վերջը: Հուսիտական պատերազմների հետևանքները:

17-րդ դարի Բեմա. XIII—XV դ.դ. Իտալիան — 3 ժամ

Վենետիկը և ձեռնվան: Իտալիայի քաղաքական մասնատվածութիւնը:

Հյուսիսի քաղաքային հանրապետութիւնները: Վենետիկը

և Ճենովան, նրանց առևտրական մրցակցությունը: Վենետիկի պետական կառուցվածքը:

Ֆլորենցիան: Ֆլորենցիայի պայքարը Փետղաների դեմ: Ֆլորենցիայի արդյունաբերական զարգացումը: Առևտրական և բանկային դործը Ֆլորենցիայում: Կապիտալիստական արտադրութայն սկիզբը: Ֆլորենցիայի քաղաքական կարգը: Չոմպիի ապստամբությունը: Մեդիչիի բռնապետությունը:

Իտալական վաղ վերածնությունը: Հումանիզմը և վերածնությունը: Դանտեն: Պետրարկան: Բոկաչչիոն: Հումանիստները Խալկոնդիլը: Գրքերի տպագրութայն սկիզբը:

18-րդ քեմա. XI—XV դ.դ. Բալկանյան յերկրները—2 ժամ

Սերբիայի և Բուլղարիայի ազատագրումն բյուզանդացիների իշխանութայն տակից: Բուլղարական թագավորությունը Իոհանն Ասենի որդի: Սերբիայի տեղացումը XIII—XIV դ. դ.: Ստեֆան Դուչանը: Բյուզանդական կայսրությունը Լատինական կայսրութայն անկումից հետո: Թյուրքական նվաճումները Բալկանյան թերակղզու վրա:

Ճակատամարտը Կոստովյան դաշտում: Բյուզանդիայի անկումն և Ռոտոմանյան կայսրութայն կազմավորումը:

19-րդ քեմա. Մոնղոլական պետություններն Ասիայում XIII—XV դ.դ.—1 ժամ

Կենտրոնական Ասիայի քոչվորները: Չինգիզ-խանը: Մոնղոլական զորքի կազմակերպումը: Մոնղոլական նվաճումները Ասիայում և Յեվրոպայում: Մոնղոլական պետությունը: Բաղդադի խալիֆատի վերջը: Մոնղոլները և Արևմտյան Յեվրոպան: Լենկթեմուրը և նրա նվաճումները: Լենկթեմուրը Հնդկաստանում:

20-րդ քեմա. Չինաստանը յեվ ձապոնիան XII—XVI դ.դ. 2 ժամ

Մոնղոլական կայսրութայն տեղծումը Չինաստանում: Ազդային շարժումները մոնղոլների դեմ: Մինի կայսրութայն

տեղծումը: Ճապոնիայի ուժեղացումը: Ճապոնական սուպատակությունները Չինաստանի վրա: Ճապոնացիների վտարումը Չինաստանից XVI դ. յերկրորդ կեսին: Ճապոնացիների կողմից նոր պատերազմի նախապատրաստումը Չինաստանի դեմ: Ճապոնիայի արշավանքը Կորեայի վրա 1592 թ.: Չին-ճապոնական պատերազմը 1542—1598 թ. թ.: Ճապոնիայի ջախջախումը:

III ԲԱԺԻՆ. ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՎԵՐՉԸ ՅԵՎ ՆՈՐ ԺԱՍՍՆԱԿԻՆ ԱՆՑՆԵԼԸ

21-րդ քեմա. Սեխարհագրական մեծ հայտնագործումները գաղութային գավրումների սկզբին—4 ժամ:

Ամերիկայի և դեպի Հնդկաստան ծովային նավագարի հայտնագործումը: Աշխարհագրական մեծ հայտնագործումների անտեսական նախադրյալները: Յեվրոպացիների աշխարհագրական պատկերացումները XV դ. վերջին: Տոսկանելի: Մեծ հայտնագործումների տեխնիկական նախադրյալները: Գեպի Հնդկաստան տանող ծովային ճանապարհի հայտնագործումը: Վասկո-դե-Գաման: Ամերիկայի հայտնագործումը Կոլումբոսի կողմից: Մագելանի առաջին շրջերկրյա ճանապարհորդությունը:

Գաղութային յերկրները և Յեվրոպայի գաղութային քաղաքականության սկիզբը: Ամերիկան մինչև յեվրոպացիների հայտնվելը: Մեքսիկայի և Պերույի նվաճումը: Հնդկաստանը XV դ. վերջին: Մեծ Մոզոլի կայսրությունը: Հնդկաստանի սոցիալական և քաղաքական կարգերը XV—XVII դ. դ.: Յեվրոպական պետությունների պայքարը Հնդկաստանում գերակշռություն ձեռք բերելու համար XVII—XVIII դ. դ.: Անգլիական արևելա-Հնդկական ընկերությունը և նրա արտոնությունները: Գաղութների գիշատչական ջահագործումը յեվրոպացիների կողմից: Չինաստանը Մանջուրական գինաստիայի կայսրերի իշխանութայն տակ: Ռուս-չինական հարաբերությունները: Չինական Ինքնամիտիությունը:

Աշխարհագրական հայտնագործումների տնտեսական հետևանքները: Յեվրոպական առևտրի ընդլայնումը: Առևտրական ճանապարհների տեղափոխումը: Առևտրի միջազգային նոր կենտրոն Անտիլբայենը: Բորսա: Վարկի նոր կազմակերպումը: «Գների հեղափոխություն»: Հասարակութայն տարբեր դասա-

կարգերի դրուժյան փոփոխումը «գների հեղափոխութեան» հետևանքով:

22-րդ թեմա. Խալիան XVI դ.—3 ժամ

Դասակարգային սյախարը և Խալիայի ֆաղափական կարգը: Խալիայի տնտեսական անկումը: Խալական բուրժուազիան: Քաղաքային բնակչության թվի նվազումը: Խալական դյուղացիների և քաղաքի բնակչության ըսյն մասսաների աղքատացումը: Խալիայի քաղաքական մասնատվածությունը: Պապական սկսությունը: Խալական պատերազմները:

Խալական ավելի ուշ վերածնությունը: Մարիամելի: Խալական ավելի ուշ վերածնությունը: Լեոնարդո-դա-Վինչի: Միքել-Անջելո Բուոնարոտի: Ռաֆայել: Թոմաս Կամպանելլա:

23-րդ թեմա. Ռեֆորմացիան յեվ գյուղացիական պատերազմը Գերմանիայում — 4 ժամ

Գերմանիան XVI դ. սկզբին և ռեֆորմացիայի սկիզբը: Ֆերրի ջաղաքական մասնատվածությունը և նրա պատճառները: Գերմանական հասարակության դասակարգերի դրուժյունը XVI դ. սկզբին: Դասակարգային պայքարը Գերմանիայում ռեֆորմացիայի նախորդակին:

Կաթոլիկական յեկեղեցին Գերմանիայում XVI դ. սկզբին: Գերմանական հումանիզմը: Երազմ Ռոտտերդամցին: «Մութ մարդկանց նամակները»: Ուլրիխ Փոն-Հուտտենը: Լյութերի յելույթը 1517 թ.: Թոմաս Մյունցերը և անարտապիստերը:

Գյուղացիական պատերազմը: Գյուղացիական ապստամբության սկիզբը: Ապստամբության չըջանները: Շվարցիայի չըջանները: «12 հոգվածները»: Ֆրանկոնիայի չըջանները: Հելլերոնյան ծրուղիքը: Մաքսոնա—թյուրինգյան չըջանները: Մյունցեր: Հեղափոխական շարժումները Մյուլհաուզենում: Գյուղացիական պատերազմի վերջը: Մյունստերյան ապստամբությունը:

Չափավոր ռեֆորմացիայի ամրացումը: Իշխանական Ռեֆորմացիա: Իշխանների պայքարը կայսրի դեմ: Աուգսբուրգյան կրոնական հաշտությունը: Լյութերական յեկեղեցու կառուցվածքը:

24-րդ թեմա. Ռեֆորմացիայի յեվ Կարոլիական ռեակցիան Ցեվրոպայում—2 ժամ

Կալվինական յեկեղեցին: Ռեֆորմացիայի տարածվելը, Կալվինը և նրա ուսմունքը: Կալվինիստների ժնեվյան համայնքը: Կալվինիզմի նշանակությունը:

Կաթոլիկական ռեակցիան և յեզվիտների միաբանությունը: Կաթոլիկական ռեակցիան: Նրա դասակարգային արմատները: Ցեզվիտները: Ցեզվիտների միաբանության պայքարը կաթոլիկական յեկեղեցու ամրացման համար:

25-րդ թեմա. Իսպանիան յեվ Նիդերլանդյան հեղափոխությունը—4 ժամ

Իսպանիան XVI դ.: Կարլոս V տիրակալությունները: Արտյուտիզմի հաստատումն Իսպանիայում: Իսպանական ինկվիզիցիան: Ֆիլիպ II և Իսպանիայի անկման սկիզբը: Իսպանիայի կուլտուրան: Նկարչություն: Մուրիլո: Վերասկես: Գրականություն: Սերվանտես:

Նիդերլանդական հեղափոխությունը: Հեղափոխության պատճառները: Նիդերլանդիան XIV դ.: Ֆիլիպ II-ի ջաղաքականությունը Նիդերլանդիայում: Ֆեոդալա-արխաոկրատական ու պողիցիան: Ժողովրդական մասսաների ապստամբությունների սկիզբը: Հերցոգ Ալբան և տեռորը Նիդերլանդիայում: Հյուսիսային պրովինցիաների ապստամբությունը: Անտվերպենի Չախլախումը: Գենտի համաձայնությունը: Ուտրեխտյան միությունը (ոռնիան): Հեռազա պայքարն Իսպանիայի դեմ: Հոլանդական հանրապետության կազմավորումը:

Հոլանդիան XVII դ.: Հոլանդիայի տնտեսական ծաղկումը: Նրա դադուլթային քաղաքականությունը: Ժողովրդական մասսաների ծանր դրուժյունը: Հոլանդիայի քաղաքական կարգը: Բուրժուական կուլտուրան Հոլանդիայում: Արվեստը: Ռեմբրանդա:

26-րդ թեմա. Անգլիան XVI դ.—3 ժամ

Անգլիայի կապիտալիստական զարգացման սկիզբը: Անգլիայի տնտեսական զարգացումը XVI դ.: Մանուֆակտուրաների առաջացումը: Ցանկապատումը: Գյուղացիների հողադիվումը: Նոր ազնվականությունը: Արյունալի որենսդրությունը թափառաչք-

Ղիկների և մուրացկանների դեմ: Քեռ Նորֆոլկացու ապստամբութիւնը:

Թյուրքոսների արսուլյուտիզմը: Անգլիական ռեֆորմացիան: Անգլիական արսուլյուտիզմը: Հենրիխ VIII Թյուրքոսը: Ռեֆորմացիան Անգլիայում: Անգլիական յեկեղեցին: Կալվինիզմի տարածումը (պուրիտանները):

Անգլիայի առևտուրը և արտաքին ֆազաֆազանութիւնը XVI դ.: Կաթոլիկական և երկրորդական Անգլիայում: Յելիզավետա Թալուսին: Անգլիական արդյունաբերութիւնը և առևտրի հովանավորութիւնը: Առևտրական ընկերութիւնները: Արտաքին քաղաքականութիւնը: «Անհաղթ արմաղի» պարտութիւնը:

Անգլիայի կուլտուրան XVI դ.: Թոմաս Մորը և նրա ուսուցիան: Շեքսպիր: Անգլիական Թատրոնը:

27-րդ բեմա. Քրանսիան XVI դ. յետ XVII դ. սկզբում—2 ժամ

XVI դ. առաջին կիսի Ֆրանսիան: Ֆրանսիայի եկոնոմիկան XVI դ. առաջին կիսին: Իտալական արշավանքները: Ֆրանցիսկ I: Իտալական պատերազմների վերջը: Ֆրանսիական վերածնութիւնը: Ռաբլե:

Միապետութեան հիմնադրումը և ֆազաֆազիական պատերազմները Ֆրանսիայում: Հուգենոտյան պատերազմները: Բարդուղի Տեոսյան գիշեր: «Հուգենոտյան հանրապետութիւնը» և «Կաթոլիկական լիգան»: Փարիզի ապստամբութիւնը Թաղավորի դեմ և տասնվեցի խորհուրդը: Հենրիխ IV: Հենրիխ IV-ի միջոցառումները Ֆրանսիայի տնտեսական դրութիւնը բարելավելու համար: Նանտյան հրովարտակը:

28-րդ բեմա. Յերեսնամյա պատերազմը—3 ժամ

Պատերազմի պատճառներն ու ընթացքը: Գերմանիայի տնտեսական անկումը XVII դ. սկզբին և նրա միջազգային դրութիւնը: Չեխիան և Հաբսբուրգները XVI դ.: Պատերազմի ընթացքը: Ռազմական գործողութիւնների բնութիւնը պատերազմի վերջին շրջանում:

Վեստֆալյան հաշտութիւնը և պատերազմի հետևանքները: Վեստֆալյան հաշտութեան պայմանները: Գերմանիայի քաղաքայումը պատերազմի ժամանակ: Պատերազմից հետո իշխանների իշխանութեան ուժեղացումը: Վեստֆալյան հաշտութեան միջազգային նշանակութիւնը:

29-րդ բեմա. Սքոտլոս միապետութիւնը Քրանսիայում—4 ժամ

Արսուլյուտիզմի հաստատումը Ֆրանսիայում: Ֆրանսիան Լյուդովիկոս XIII-ի Թաղավորման սկզբին: Ռիշելլէ: Հուգենոտների քաղաքական կազմակերպութեան վոչնչացումը: Ռիշելլէի պայքարը խոշոր սենյորների կամայականութեան դեմ: Ինտենդանտները, նրանց դերը կառավարման մեջ: Մազարինի և Ֆրոնդա:

Լյուդովիկոս XIV-ի արսուլյուտիզմը: Լյուդովիկոս XIV: Նրա արքունիքը: Արսուլյուտիզմի տնտեսական քաղաքականութիւնը: Կոլբեր: Լյուդովիկոս XIV-ի Թաղավորման առաջին շրջանի պատերազմները: Դադութեան դավթումներ: Ֆրանսիական կուլտուրան Լյուդովիկոս XIV-ի օրոք:

Ֆրանսիայի անկումը: Նանտյան հրովարտակի վերացումը: Գյուղացիութեան քաղաքայումը: Պատերազմ իսպանական ժառանգութեան համար: Կամիլդարների ապստամբութիւնը: Ուտրեխտյան հաշտութիւնը: Ֆրանսիայի սղքատացումը: Ժան Մեյլեն և նրա կտակը:

XVIII դ. առաջին կիսի Ֆրանսիան: Կառավարութեան Ֆինանսական դրութիւնը Լյուդովիկոս XV-ի Թաղավորութեան սկզբին: Ջոն Լոու: Լյուդովիկոս XV-ի ինքնուրույն կառավարումը: Ռեֆորմ անցկացնելու փորձերը: Ֆրանսիայի անհաղող պատերազմները: Ֆրանսիայի զաղութների կորուստը: Բուրժուազիայի և գյուղացիութեան դժգոհութիւնը:

30-րդ բեմա. XVII—XVIII դ. Գերմանիան—3 ժամ

Ավստրիան: Գերմանիան Վեստֆալյան հաշտութիւնից հետո: Սոցիալական և ազգային հակասութիւններն Ավստրիայում: Ավստրիայի արտաքին քաղաքականութիւնը: Պայքարը Թյուր-

քիայի դեմ: Աբսոլյուտիզմի ամրապնդումը Մարիա Թերեզայի արք: Իոսիֆ II: Ռեֆորմների անհաջող փորձերը:

Պրուսիա: Պրուսական պետության կազմավորումը: Ճորտատիրական իրավունքը Պրուսիայում: Աբսոլյուտիզմի և ռազմա-բյուրոկրատական կարգերի հաստատումը Պրուսիայում: Ֆրիդրիխ II: Գյուղացիների պաշտպանության մասին որենքները: Ֆրիդրիխ II-ի արտաքին քաղաքականությունը: Յոթնամյա պատերազմը: Բեռլինի գրավումը ռուսական զորքերի կողմից: Լեհական հարցը: Լեհաստանի առաջին բաժանումը:

31-րդ բեմա. Լեհաստանը, Շվեդիան յեվ Թյուրքիան XVI—XVIII դ.դ.—2 ժամ

Լեհական պետությունը XVI—XVIII դ. դ.: Բալթիկ ծովի ափերի նվաճումը Լեհաստանի կողմից XV դարում: Լեհաստանի առևտրի զարգացումը: Ճորտատիրական իրավունքը Լեհաստանում: Բեչ Պոսպոլիտայա: Ազգային ճնշումը Լեհաստանում: Լեհաստանի զավթողական քաղաքականությունը: Լեհաստանի ներքին անկումը XVI դ.: Լեհաստանի առաջին բաժանումը:

Շվեդիան XVII—XVIII դ. դ.: Շվեդիայի ուժեղացումը յե-բեսնամյա պատերազմից հետո: Կարլոս XII և հյուսիսային մեծ պատերազմը:

Թյուրքիան XVI—XVIII դ. դ.: Թյուրքիան XVI դ. սկզբին: Սուլեյման II: Թյուրքիայի անկումը XVII—XVIII դ. դ.:

32-րդ բեմա. Անգլիական հեղափոխությունը - 6 ժամ

Անգլիան հեղափոխության նախորդակին և հեղափոխության սկիզբը: Անգլիայի տնտեսական զարգացումը XVII դ. սկզբին: Ստյուարտները: Նրանց պայքարը պառլամենտի դեմ: Ոպոզիցիայի աճումը աբսոլյուտիզմի դեմ Կարլոս I-ի որոք: Կառավարումն առանց պառլամենտի: Յերկարատե պառլամենտի դեմարտը: Սարաֆորդի և Լոդի մահապատիժը: Գյուղացիների հուզումները: Կալվելերները և կլոր գլուխավորները: Իագմական գործողությունների սկիզբը թագավորի կողմնակիցների և պառլամենտի միջև:

Քաղաքացիական պատերազմը: Պայքարող կողմերի ուժերը: Քաղաքացիական պատերազմի ընթացքը մինչև 1645 թ.: Պառլա-

մենտի գործնեյությունը: Ոլիվեր Կրոմվելը: Ինդեպենդենտները: Ռեֆորմը բանակում: Թագավորի պարտությունը: Դասակարգային հակասությունների սրվելը: Լեվելլերները: Հեղափոխական շարժումը բանակում: Բանակի շերտավորումը: Ռոյալիստական ռեակցիան: Քաղաքացիական յերկրորդ պատերազմը: Թագավորի մահապատիժը: Ինդեպենդենտական հանրապետության հաստատումը:

Հանրապետությունը և պրոտեկտորատը: Անգլիական հանրապետությունը: Մասսաների հեղափոխական շարժման ճնշումը: Իրլանդիայի և Շոտլանդիայի նվաճումը: Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունը: Նավարիկոսության արձանագրությունը (ակտ): Պայքարը Հոլանդիայի դեմ: Կրոմվելի ղեկստատուրան: Անգլիական հեղափոխության պատմական նշանակությունը:

Ստյուարտների ռեստավրացիան: Կարլոս II: Ներքին քաղաքականությունը: Արտաքին քաղաքականությունը: Պառլամենտական ոպոզիցիան: Տորիներ և Վիգեր: Հաբես-կորպուս ակտ: 1688 թ. հեղաշրջումը: Պառլամենտական կարգի զարգացումը XVIII դ.: Անգլիայի դադունթային հզորության սկիզբը:

33-րդ բեմա. Գիսուքյան յեվ սեխնիկայի զարգացումը XVI—XVII դ.դ.—2 ժամ

Տեխնիկայի աճումը XVI-XVII դ. դ. Հրագների կատարելագործումը: Գիտություն և տեխնիկայի կապը:

Աշխարհագրական գիտելիքների ընդլայնումը:

Կոպերնիկի ուսմունքը: Ջորդանո Բրունո: Գալիլեյ: Նոր աշխարհայացք: Ֆրենսիս Բեկոն: Ֆիզիկո-մաթեմատիկական գիտությունները: Լեյբնից, Գեկարտ, Նյուտոն: Նոր գիտության պայքարը յեկեղեցու և սխոլաստիկայի դեմ:

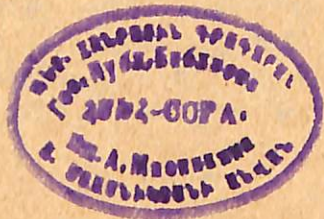
Տարվա ընթացքում դասընթացի կրկնության համար—10 ժամ.

Հին աշխարհի պատմութեան ծրագիրը՝ միջնակարգ դպրոցի V—VI դասարանների համար կազմել է ՌԽՖՍՀ Լուստոզկոմատի դպրոցների Պետական գիտա-հետազոտական ինստիտուտի գիտական աշխատակից Ի. Ի. Մերգոնը:

Ծրագիրը խմբագրել են՝ պրոֆ. Ա. Վ. Միշուլինը և պրոֆ. Զ. Գ. Գրիկերգը:

Միջին դարերի պատմութեան ծրագիրը՝ միջնակարգ դպրոցի VI—VII դասարանների համար կազմել են. ՌԽՖՍՀ Լուստոզկոմատի դպրոցների Պետական գիտա-հետազոտական ինստիտուտի գիտական աշխատակից՝ Մ. Ա. Զինովյեվը և Լենինգրադի մարզի ուսուցիչների կատարելագործման ինստիտուտի գիտական աշխատակից Ն. Վ. Անդրիյեվսկայան:

Ծրագիրը խմբագրել են՝ պրոֆ. Յե. Ա. Կոսմինսկին և պրոֆ. Ս. Գ. Սկազկինը:

«Ազգային գրադարան»

NL0409716

ԳԻՆԸ 50 Կ.

4727